

САНА ОЛОХ

Чурапчы улуусун хаһыата • ХАҤЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР • [sanaoloh](http://sanaoloh.ru)

тохсунньу 15 >

тохсунньу 16 >

тохсунньу 17 >

тохсунньу 18 >

тохсунньу 19 >

тохсунньу 20 >

тохсунньу 21 >

ТОХСУНЬУ 13 КҮНЭ – АРАССЫЙА БЭЧЭЭТИН КҮНЭ!

Убаастабыллаах суруналыыстар, бэчээт үлэһиттэрэ, ытыктабыллаах бэтэрээннэр! Эһигини Арасыйа бэчээтин күнүнэн итилик-истинник эбэрдэлиибин! Быйыл улууспут "Саһа олох" хаһыата төрүттэммитэ 90 сылым бэлэстиибит.

1931 сыл бэс ыйын 18 күнүгэр оройуон хаһыаттарын систэмэтин кэнэтэр туһунан, Партия киин комитетин уураада тахсыбыта. Бу уурааха олохсун, Саха сиригэр бырабыыталыстыбата Чурапчыга уонна Бүлүү куоратыгар икки оройуон типографиятын тэрийбитэ. Улуустулугар от ыйыттан садалаан бастаах бырамыысыланнай типография үлэтин садалабыта. Хаһыат бастаах эрдээктэринэн ССКП чилиэһэ Петр Николаевич Гоголев анаммыта. Эппиттир сэлэртэринэн оройуон сибистин үөрэхтэһиннэ уонна доруобуйа харыстабылыгар сэлэдиһсийэ, биллиилээх суруйааччы Семен Степанович Яковлев-Эрилик Эристин буолбута.

Алтынны 15 күнүгэр аҕыс киһилээх кэлэктиип "Социализм суол" дьин бастаах нүөмэри таһаарбыта. Бу күн "Саһа олох" хаһыалыт төрүттэммит күнүнэн ааһылар. Хаһыат нэдиэлэ биирдэ 2000 ахсаанынан тахсара. Эрдээктэрдэринэн Егор Алексеевич Макаров, Егор Игнатьевич Лукан-Уйгуурал, Конфей Яковлевич Колесов у.д.а үлэһиттэрэ. Типография баазага кэҕээн, сайдан барбыта. 1950-60-с. Чурапчы, Амма, Таатта, Уус Маайа хаһыаттарын эрдээксийэтэ Чурапчыга

киинэммитэ. Хаһыат тиһигин быспакка бэчээтэтирэр Ульяна Степановна Потова-Романова, Саргылана Платонова Ойуускай у.д.а үтүө суобастаахтык үлэһиттэрэ.

Оройуоннаабы партийнай кэмпириссийэ дэлэҕээтэрэ хаһыат аатын "Саһа олох" дьин уларытарга этии киллэрибиттэрэ. 1962 сыл бэс ыйын 1 күнүгэр "Саһа олох" бастаах нүөмэрэ 3600 ахсаанынан күн сиригэр көрбүтэ. Хаһыат нэдиэлэ үстэ бири бэчээтинэй илиһинэн тахсара. Директорунэн Петр Михайлович Массеев анаммыта.

Бүгүҥү бэлэз күн, араас сылларга үлэһиттэр эрдээктэрдэритин Николай

Петрович Васильев, Николай Павлович Сидоров, Афанасий Евстафьевич Чичигинов, Юрий Егорович Макаров, Мария Николаевна Сидорова, Гаврил Гаврильевич Попов, Афанасий Афанасьевич Захаров үтүө тыһыан ахтабыт.

Хаһыалпыгар поэттар, суруйааччылар Эрилик Эристин, Алексей Бродников, Семэн Тумат, Иннокентий Окоёмов, Мария Сидорова, Роман Данилов, Раиса Сибирякова, Аграфена Кузьмина, Оксана Жиркова у.д.а үлэһиттэринэн иһэн туттабыт. Араас сылларга сытыы берүүлээх, ураты буочардаах суруналыыстар хаһыат

сайдьытыгар киллэрбит кылааттарын үрдүктүк сыаналыыбыт. Билиги үлэһиттэр төһүү күүс буолбут уонна күн бүгүннэ дьэри суруйар уопастыбаннай кэрэспэдианэрбитигэр махтанабыт.

Хаһыалыт төрүттэнибигэр улуустуу устуруулатын, туруу үлэһит дьонун, эдэр ыччатын, олох бары хайысхатын тиһигин быспакка сырдатар. Иенихтин аныгы тэтимнээх олох кытта тэннэ хардылаан, ааһааччыбыт болгомтотун өссө тэрдэр туһугар үлэһиттэр.

"Саһа олох" хаһыакка өр кэмгэ отдөл сэлэдиһсийинэн, эрдээктэри солбуйааччынан, "Социалистическая Якутия", "Кыым" хаһыаттарга, "Саха информационная агентствоса", "Байанай" сурунаалга үлэһиттэр, өрөспүүбүлүкэтээби "Кыһыл көмүс бөрү" лауреата Потова Степан Алексеевич дьэ кэргэнэ киһи аатынан биризмийэни олохтообута икки сыл буолла. Былырын 2019 сыл түмүгүнэн бу биризмийэни Семён Жондринский туттула. 2020 сыл түмүгүнэн улуустуу ааспыт сыллаах олохун-дьаһаан сырдатыыга бары хайысхаларга таһаарылаахтык, ситиһилээхтик үлэһиттэрин иһин эдэр суруналыыстыт Мерфа Петрова наҕараадалаанна.

Эһигэ үтүө үөрүүнү, дьолу-соргуну баһарабын, сытыы берүүлүк сыппаабатын, санаабыккыт - сатаан истин, толкуйдаабыккыт тобулга турдун! Дьоллоох, чөл туруктаах буолун!

Хаһыат кылаабынай эрдээктэрэ Людмила ГОРЮХОВА.

— ИЛ ДАРХАН НЭДИЭЛЭТЭ —

Ил Дархан ыйбыт сорукутарынан ааспыт сыл түмүктэрин анаарыы, саһа сорукутары туруоруу

Саһа сирэ хаһытаалык бөһөргөтүүгэ турунуоҕа

Арктика, тыа сирэ уонна куорат усулуобуйаларын учуоттаан билиги тустаах үлэни ыйыттыбыт үтүө түмүктэри аҕалла. Онон муус устар ыйтан садалаан, нэһилиэнньэни өйөөһүнүгэ, доруобуйа харыстабылыгар, экэнизмкэ эстибэтин туһугар 32 млрд солк. көрүлүүбүтэ. 160 тыһыынча өрөспөх ыалга уонна 12 тыһыынча үлэс суох киһиэхэ уопсайа 8,5 млрд. солкуобайдаах көмө оһуһулунна, — дири Айсен Николаев.

Ил Дархан итиннэхэ маһнык туһааннаах сылларалары ыйда: 1 млрд солкуобайтан таһа үл дьобус биисинэһи өйүүргэ орокуоттанна, 12 тыһыынча урбааньыт нолуогу ыччаттар, барыстаах кирадьит уонна субсидия өнөлөрүнэн туһанна. Туһааннаах тэрилтэлэр 5 млрд 9 мөлүйөҥ солкуобай кээмэйдээх чэгнэтиллээх кирадьиттары, субсидиялары ыйлылар, итиннэ нолуоктарын төлөбүрүн уһаттылар.

Ил Түмэннэ туһаанылыгы СӨ Аҕа баһылыга эрэгийин экэнизмкэтэ уонна энергетика сыһыаннаах бырайыактар сыһыа чөллөрүгэр түһүөхтэрэ, кириһити утары күүстээх үлэһит ааспыт сылга АПРОСА онорон таһаарытын хааччыйда, 2021 сылга үтү элбэтэргэ саһа ньымалары туһанаахпыт, оттон 2024 сылга дьэри 16 аэропорду санталыы тутан үлэһиттэригэр дьин бэлэстэбитэ мээһэҕэ буолбатах. Ону сөргэ Дьоккуускай куорат уулуссаларын оноруу тохтоо суоһун, уһук хоту улуустары бороодууктанан хааччыйыны бары өттүттэн көрөн өссө биирдэ суоттанар олус наадатын, коронавирусу утары оксуһууга сылларга өнөтө уһулуучу таһаарылаахтык туттулуобун ыйбыта дьонун.

Бүддьүөтү тэннээһин

Нолуогу төлүүр бөдөн тэрилтэлэри хас биридиилэрин кытта уонна киһи министриһтиһэлэрдийин сүбөлөһөн үлэһитин түмүгэ туһалааһын көрдүбүт. Ньис-гаас хаһпаанналарын төлөбүрдэр алмаһы хостоһун ноһоотун салпыттар улахан көмө буолла. Ол түмүгэр бүддьүөт дохуотун көрдөрүүтэ былырынньылааһар 7,5 млрд солкуобайынан үрдээн табыста. Өрөспүүбүлүкэбит киһинтэн 6 млрд 800 мөл. солкуобайдаах эбии өйөбүлү ылла. Ону доруобуйа харыстабылыгар, хаһааска уонна социальнай аранҕа туһаныыт. Төһө да экэнизмкэбит уустугун иһин, уруку дьыллардааһар бу үүмүт сылга үөрэҕиригэр эйгэтин уонна коммуналнай хаһаайыстыба бары ирдэбилигэр толору хааччылар тына бүддьүөтүтүн көмүскээтибит, — диэн чөгүлөөтө киһи.

Сокуону онорууга Саһа сирэ бастыахтаах

2021 сылга Судаарыстыбаннай Дуумаҕа быһбар буолары турар. Итиннэхэ Саһа сиригэр хас биридии олохтоһо эппиэттэһээхтик толкуйдаан, туһалаах уонна барыстаах өттүн тутуһуохтаах, итиннэ Дуумаҕа билиги иһтэриһпитин чачы көмүскөх дьокутааты тала сатыахтаах дьин Айсен Николаев Ил Түмэннэ туһаанылыгы эппитэ оруннаах.

Өрөспүүбүлүкэбит сокуонна тахсыбыт уларытылары саһата суох ытына эрэ онорор буолбакка, ити киһилээх үлэҕэ, 90-с сылларга курдук, киһи күөнүгэ сылдыар дьокутааттардаах буолуохтаах, — дири киһи аһаастык.

Доруобуйа харыстабыла сайдыа

2020 сылга Саһа сирэ доруобуйа харыстабылын аныгылы сайыннарааҕа бырапырааматын бири бастааһын көмүскээбитэ — эмиз ситиһибит. Онон 5 сыл устата үлэһиттэргэ итиннэ көрүлүр 13 миллиард солкуобайтан 90 %-нын федеральнай киһи үйүнүохтаах.

Ордук улахан болгомто тыа сиригэр уурулуоҕа. Аныгылы хааччыллылаах поликлиникалар уонна балыһалар 12 оройуон киһигэр тутуллалара былааннаанна Олортон Чурапчыга, Бүлүүгэ, Ытык Күөлгэ, Уус Майаҕа, Хонууга. 2021 сылга тутта садалаанна дьэ Ил Дархан. Оттон Дьоккуускайга тутулла турар Кардиология уонна Онкология киһинэрэ Уһук Илиннэ биллэр-көстөр аныгылыг хааччыллылаах буолуохтара. СӨ Бырабыыталыстыбатыгар 245 миэстэлээх Өрөспүүбүлүкэтээби инфекционной балыһа симизтэлээх-бырайыактаах докумуоннарын тиһээр тиздэн, киһитэн үбүлээн тутууну садалырыгар Аҕа баһылык соруудах биирдэ.

СӨ Ил Дархана 2021 сылы Чэбдиригэрылынан биллэрдэ. Киһи соруудаһыан олунуу 1 күнүгэр дьэри СӨ Бырабыыталыстыбата 2025 сылга тийэ доруобуйа харыстабылын сайыннарыыга СӨ Ил Дарханын Ыйааһын бырайыагын бэлэмнээбэ. Олоххо кириһитин хааччыларга Чэбдик олох Сүбэтэ баар буолуоҕа. Ити Сүбэҕэ илэһиттэр, учуонайдар, элбэрдэр уонна уопастыбанньыктар кириһиттэрэ. Онон үүмүт 2021 сылыт "Чэбди киһи - Саһа сиригэр кэскилэ" дьин тосхоллоһо.

Арктика сайдыыта уонна Саһа Өрөспүүбүлүкэтин 100 сыла

Дойдубут Бэрэсидьиэнэ "Арасыйа Арктиканан уонна хоту сиригэр сайдыа" дьин этиитинэн ситтэрэн, Саһа сиригэр уратытык сайдыы хаамылыгар холбур тынаахпыт, — диэн Айсен Николаев бэлэстэбитэ мээһэҕэ буолбат.

Ол быһытынан Арктика норуоттар икки ардыларынааһы оһуолата, культуура Арктикагааһы института таһаарылаахтык үлэһиттэрэ, элос уонна оһуустуба Арктикагааһы киһи тутулуоҕа. Уопастыба сүмкэн сайдыытыгар культуура элэһэ өттүнэн ситиһилээхтик сайдыыта, доруобунас уонна айар үлэ таһымнара онкулу ууруллар, ол эрэгийин экэнизмкэтэ чэчиригиргэр эмиз сабыдыаллаах.

"Улуу Арасыйага туһааһыт сорбото Саһа сирэ буоларын бэлэз даата. СӨ 100 сыла итэһитилээхтик көрдөрүөхтээх", — Ил Дархан ити этиитин кытта сөһөһөр наада. Үбүлүүү көрө саһа оһуолалар, онорор дьыллар, балыһалар тутулуохтара, элбэх суол оһоһулуо, культуура эйгэтэ сайдыа.

2022 сылга Таатта Томторугар саһа норуотун күөн туттар ытык киһитэ Борис Федорович Неустроев-Мандар Уус бырайыагынан, этно-культуурунай Киһи тутууга түмүктэниэ. Намка, Таатта Черкөөсөр, Уһуэз Бүлүү Харбаллааһар культуура киһинэр ааһынан тэлэһи аһаастара. Киһилэргэ саһа норуотун культуура уопастарга Максим Аммосов, Елатон Ойуунускай, Исидор Барахов ааттара бэрлиһиттэрэ. Ити буолар — үбүлүүүгэ бэлэмнэһи.

Энергетика уонна ааһы туһаныы

Ааспыт сыл бүтэригэр турдаһына, Тиксиэҕэ, букатын сэдэх оһоһулаах, тыһынан-дизелинэн үлэһиттэр ыстаансыыа үлэс кириһитэ. Ол Арасыйа-Япония сөбүлэһэн үлэһитин үтүө түмүгэ. Ити — кэскиллээх бырайыак. Арктика улуустарыгар өссө 6 сиргэ күн уонна дизель көмөтүнэн үлэһиттэр ыстаансыыалар тутуулары былаанна кириһиттэр.

2025 сылга дьэри "Сила Сибири" газ турбатынан Өлүөхүмэ, Ленскэй, Алдан, Нерюнгри оройуоннарын 16 нэһилигэр газ кириһит уонна өссө эбии 5 сиргэ киллэрэргэ бырайыактыр үлэ ыйыттыла турар.

Убатыллыбыт ааһы 2030 сылга дьэри бары эйгэҕэ киһиник тутууга оһоһулуобут Бырапыраама сотору киһинэн биһэргэһиттээх. Оһоһо итигэр систэмэҕэ, тырааныспарга, тыа хаһаайыстыбатыгар, олох-дьаһах коммунальнай хаһаайыстыбатыгар итиник уматыгы туттуу барыстаах буолуоҕа.

Сүрүн баһыбыт — киһи

2032 сылга дьэри Айсен Николаев киһи дьобурун-сатыбытын хааччыллытынан, кириһит Саһа сирэ бастырыгар сүрүн соруу туруорар. Оноһа бары усулуобуйа баар буолуохтаах. Төһө да уустук сыл аастар, 10 оһуола тутулуна, быйыл 12 кириһи, 9 дьысаат аһыллыбыт буоллаһына, быйыл өссө 15 тутулуо. Аһаардас Дьоккуускайга 4 оһуола, 5 дьысаат, 3 культуура збийиэгэ олоххо кириһитэ — үтүөкэн көрдөрүү.

Итиннэхэ усулуобуйа билиһэ баар: Арктика норуоттар икки ардыларынааһы оһуолата үлэһит, Наука кыра академиятын үөрэнэр куортуһа аһыллаары турар, "Полярная звезда" оһо сыһыанар-чэбдиригэр киһи тутулулар. Куоракка, улуустарга оһо технопаркка, АЙТИ-киһинэр бааллар! Ону таһынан оһону сайыннарынан чоу үүнэр көлүөнэ пуондата дьэриктанар. Сотору үүнэр көлүөнэ Паарката тутулуо, 2022 сылга норуоттар икки ардыларынааһы интеллектуальнай оһоһуулары ытыахпыт. Дьоккуускай Хаһалаһыгар үөрэтэр-үлэһиттэр, орто анал идэһэн хааччылар. Суперкампус тутулуоҕа.

Арасыйа 10 бастык салайааччыта

Арасыйа субъектарын баһылыктарын үлэһитин хаһыакка-сурунаалга, арааһыага-тэлэбидэһиһэ, иһтэриһиһэ, араас ньымаларынан аһар-суруйар эйгэҕэ араастаан сырдатыыны кэһэн көрөөһүлэр ырыппыттарынан, Айсен Николаев 25 киһилээх бастаах испиһээк 8 миэстэҕэ иһэр. Киһи сыл устата кыратык да түспөккэ, испиһээк утуһаахтык үһэ эрэ дьэ тахсар дьин бэлэстэтилар аһаардэрэ. Ол — киһи ситиһиһэ, киһилээх үлэтин түмүгэ.

Афанасий НОЕВ, Ил Дархан пресс-сэкирэтээрэ.

Тохсунны 12 күнүгэр үтүүс баһылыһын тутуу
боһуруостарыгар солбуйааччы Руслан Васильев
салайанчылыах үтүс Белөх Мүгүдэй наһаиларга
отчиолтала.

— УЛУУСКА — БУ КҮННЭРГЭ —

Быйыл эмиз сүрүн болпуруоһунан хочуолунай буолла. Олохтоохтор хочуолунайга филтер хаһан туруорулларын туоһуластылар. Маны сэргэ благоустройствога сыһааннаах үгүс болпуруос кириэ. Ол курдук ыраас (иһэр) уу ситимэ хаһан тардыллыахтаабын, фекалий массыынатан сырытын, нэһилиэк иһинээҥи суолу оноруу туһунан чопчуластылар. Итини таһынан үүт сыанатын, убатыллыбыт гаас кириитин, бэтэрээннэр эмтэнэллэригэр туох көмө көрүллэрин, уо.д.а. болпуруостарга топору эппизтэри иһиттилэр. Кэлбит дэлгээссийэ туһааннаах тэрилтэлэри кытта салгы үлэлэһэргэ бэлэмнэрин иһитиннэрдилэр.

Этиилэргэ нэһилиэккэ уот мөлтөбүн туһунан бэлэтээтилэр. Маны таһынан Мугудай иһинэн аһар федеральнай суолга үгүстүк саахал тахсарынан, нэһилиэккэ массыынаны өрөмүөннүүр сыах, Биер кэлим диспетчерскэй сулууспа иһинэн баһаарынай чаас пууна аһыллара наадалаабын эттилэр. Олохтоох ыччаака эбии үлэ миэстэтэ аһылларыгар олук буоларын бэлэтээтилэр. Бу болпуруоһу нэһилиэк баһылыга Кузьма Пермьяков хаһыс да сылын туруорсар.

Нэһилиэккээҥи дьиз кэргэн экзистимикэтин сайыннарыыга туһуламмыт бырайыак чопчу туһалаабын ыйдылар. Инникитин да бу бырайыак салгы үлэмиригэр баҕардылар.

БОЛУГУР

Олохтоохтор коронавирүс анаалыһын туттарыы, медицинскэй көрүү, бизнэс улаастыгар хаһан исписэлиис көстөрүн, дьиз кэргэн экзистимикэтин тупсарыыга туһуламмыт бырайыак быйыл салгы үлэлиирин туһунан болпуруостары биздирдэр. Тьа хаһаайыстыбатыгар былырын тэриллиттэ агенство үлэтин чопчуластылар, оту атылаһы, онно туох көмө көрүллэрин ыйыттылар. Маны сэргэ дулба астарытыгар, сир онорууга туох үлэ ыйыттыларын туоһуластылар. ыраах сытар нэһиликтэр оскуолалара тобо Чурапчы кыраадыһынан активаннай күннэри ытыналларын сурастылар. Сана таас оскуола тутууга хаһан сабаланаахтаабын, киин иттиһигэ холбонуу, "Хаарбах дьизтэн көһөрүү" бырагыраама тэтимнээхтик ыйыттылан испэтин туһунан ыйытыларга сөптөөх хоруйдары иһиттилэр. Социалистическэй Үлэ Дьоруойа Роман Константинов үбүлүөйүн көрсө, улуус өттүттэн туох былааннаах үлэлэр ыйыттылаахтарын билистилэр.

Этиилэргэ балыһа тымныһын, иттиһи турбалара аһаас сытаптарын таарыдылар. Улуус ТХПК, баһынай хаһаайыстыбаларыгар сана каадырдары, эдэр исписэлиистэри тардыыга анал бырагыраама үлэлииригэр баҕа санааларын тиздилэр. Оскуолаҕа уу куттарар систимэни киллэригэр көмө көрүллэригэр көрдөстүлэр. Итини тэнэ оптимизациянан сабыллыбыт санаторий сирин нэһилиэк бас билиитигэр бизэргэ туруорустулар.

төлөй

Нэһилиэккээҥи Мугудай нэһилиэгэр баар балыһа стационара үлэлиирин, нэһилиэк бүүдүүтэ тобо кыччаабытын, "Хаарбах дьизтэн көһөрүү" бырагырааманы, түргэн интэринизт кириитин, эргэ тизхиныкэни балансаттан таһаары, салгы иттиһинэн дьарыктаныан баҕарар эдэр дьонно туох көмө бырагыраамалар баалларын, үүт туттарыыга эбии үп көрүллэрин, үүт субсидиятын, оту атылаһарга туох көмө көрүллэрин, оскуола иһинэн үлэлиир кэлэрэтиип быйылгы уларыйыларынан үүт туттарыыга хайдах буоларын уо.д.а. туһунан ыйыттылар, сөптөөх хоруй иһиттилэр. Олохтоохтор мусуой дьизтэ тутулуон баҕараллар эбит. Онно туох үлэтэ ыйыттылаахтарын ыйыттылар.

Этиилэргэ таас оскуолаҕа өрөмүөн наадатын бэлэтээтилэр. Маны таһынан муоста олобо онорулуон наадатын эттилэр. Быйыл олохтоох көбүлээһини өйүүр бырагырааманан ыаллар киин иттиһи ситимигэр холбонолоро былаанналар. Онуоха хочуолунай кыамтата тийбэттин эттилэр.

Топору хааччыллыыга туһаныллыбыт уу-хаар болпуруоһа кыһалбалары үөскэтэрин, ону туоратыыга үлэлэһэллэригэр туруорустулар.

Марфа ПЕТРОВА.

СЫЛАННА

Улуус баһылыгын социальнай политикаҕа солбуйааччы Николай Аммосов салайар төрдүс бөлөбө ахсынньы 12 күнүгэр Сыланна, ахсынньы 13 күнүгэр Хайахсыт, Чакыр нэһиликтэригэр улуус дьаһалтатын ааспыт сылаабы ыйытты сүрүн үлэтин-хамнаһын отчуоттаата. Онуоха бөлөх дэлгээссийэтигэр улуус дьаһалтатын үлкэ салалтатын начаалынньыга Таисия Брызгаева, тьа хаһаайыстыбатын сайыннарыыга аһааһыт агенство дириэктэрэ Василий Хомподоев, "Биер кэлим сакаасчыт" тэрилтэ салайааччыта Афанасий Степанов, улуустаабы үөрэх салалтатын сүрүн исписэлиһэ Ираида Винокурова, социальнай харалта управлениетын сүрүннүүр исписэлиһэ

Надежда Дьячковская сылдыстылар. Отчуоту Сылан нэһилиэгин баһылыга Егор Сивцев салайан ыйтта.

Быйылгы отчуот уратытынан, билинни баһааннаһы туһунан, онлайн-эрэсиминэн "Инстаграм" сыһаарытын нөһүө ыйытынна.

Сыланнар уонна бу нэһилиэк учаастактарын олохтоохтору сүрүгүнэн үгүс ыйытыны биздирдэр. Онуоха сүрүннээн, тьа хаһаайыстыбатын сокуоннарыгар кирибит сана уларыйылар туттарынан — чааһынай хаһаайыстыбалар ыанньык сүөһүлэрин ахсын анаһар субсидияны, чааһынай үүт туттарыыга туох-ханнык быһаарыы олохторун, өрөспүүбүлүкэ тас өттүттэн оту тизтэригэр субсидия көрүлүүтүн, оту тизтэри хампааннаҕа хаһаанньыттан сабаланырын, сана тэринэр эдэр фермердэргэ федеральнай, өрөспүүбүлүкэтээҥи бырагыраамаларынан итиннэ улуустан туох көмө көрүллэрин ыйыттылар. Онуоха Василий Хомподоев улууска тэриллиттэ тьа хаһаайыстыбатын сайыннарыар агенство сүрүн сорукарын, үлэтин-хамнаһын ситиһи билиһиннэрин туһунан, бары ыйытыларга топору хоруйу биздэ. Бу сана тэриллиттэ тэрилтэ улуустаабы "Мичил" уһуһаан эргэ дьизтигэр үлэлиир. Онно тьа хаһаайыстыбатынан дьарыктанар дьонно туһааннаах докумуоннары топорууга сүбэ-ама бизэриллэрин, көмөлөһөллөрүн туһунан быһаарда.

Тьа хаһаайыстыбатын сэргэ, Сыланна "Хаарбах дьизтэн көһөрүү" федеральнай бырагырааманан тутулуон, олоххо кирибит сана дьиз тымныһын, ол кыһалбаны ким, ханнык тэрилтэ быһаарарын сурастылар. Маны тэнэ эбийиэктэр эргэрибитэринэн, хаарбах туруктаахтарынан, Сыланна сана уһуһаан, уонна Түөйэҕэ сана оскуола-саад дьизлэрэ тутулуутун туруорустулар. Оттон Улахан Күөл учаастагар успуорт сааланы өрөмүөннээһин болпуруоһун көтөхтүлэр эрэри, онно быйыл өрөмүөннэ үбүлээһин көрүлүбэтэх. Итини тэнэ нэһилиэк уонна Түөйэ учаастагын икки ардыларынаабы суолу өрөмүөннээһин, Түөйэҕэ оптовосокно ситимэ чааһынай ыалларга хаһан холбоһорун туһунан ыйытылар кириэн эппизтэннилэр. Тьа сирин дьизлэригэр топору хааччыллыы ситимин киллэрин олохтоохтор биер сүрүн интэриэстэрэ эбит.

Быйылгы отчуотка этиилэри киллэрии уонна отчуоту сыаналааһын кыаллыбата, онон мунньах кудуххайдык ыйытынна. Отчуоту 40-ча киһи иһиттэ.

ХАЙАХСЫККА

Хайахсыт нэһилиэгэр улуус отчуота ахсынньы 13 күнүгэр сарсыарда 10 чаастан сабаланна. Отчуоту инстаграм уонна ЗУМ нөһүө 70-ча киһи иһиттэ. Мунньабы нэһилиэк баһылыга Тарас Луккич Тарасов салайда. Нэһилиэк олохтоохтору эмиз, атын нэһиликтэргэ курдук тьа хаһаайыстыбатын сокуоннарыгар кирибит сана уларыйыларга үгүс ыйытыны биздирдэр. Онуоха өрөспүүбүлүкэ тас өттүттэн оту тизии сабаланан эрэрин, онно көрүлүбүт баһааннаһы учуоттаан, субсидия көрүлүбүтүтүн, чааһынай хаһаайыстыбалар үүттэрин тутууга улуус дьаһалтата, туһааннаах тэрилтэлэр уонна "Чурапчы" ТХПК үлэлэһэ сылдыалларын туһунан Василий Хомподоев ситиһин быһаарда. Хайахсыттар биер сүрүн кыһалбаларынан балыһаларыгар быраас миэстэтэ баарын үрдүнэн, ол болпуруос кыһаан быһаарылла илигин эттилэр. Ону тэнэ гаас ситимигэр холбонууга субсидия көрүлүүтүн, бөһүөлэккэ үрдүк күүрүүлээх уот ситимин СИП кабылыа уларытыы хаһан былааннарын ыйыттылар. Быйылгыттан ыла уһуһаан уонна оскуола биер устаабы ылынан үлэлиэктэрэ. Онуоха сана тутулуохтаах оскуола болпуруостарыгар кэккэ ыйытылар кириэн эппизтэннилэр.

ЧАКЫРГА

Олохтоохтор тьа хаһаайыстыбатын сокуонугар сана уларыйылары тэнэ, салгыны иитэр хаһаайыстыбаларга быйылгы сыла субсидия көрүлүүтүн ыйыттылар. Биер сүрүн болпуруос баһытынан Хайахсыт балыһатыгар хаһан быраас аһаарын, онно миэстэтигэр аһааһыс тутар лаборатория үлэлиирин туруорустулар. Ону тэнэ, оскуолалара хаарбах туруктаабынан, сана оскуоланы туттарыы болпуруоһун көтөхтүлэр. Саха билиилээх суруйааччыта Эрилик Эристин оһорон ааспыт мусуой-дьизтин сөргүтэн өрөмүөннээһиннэ үп көрүлүүтүн болпуруоһа болһомто киинигэр турда. Гаас ситимигэр холбонууга туһуламмыт субсидия, элбэх оһолоох ыалга уһаайбаны аһааһын, онно уот ситимин киллэрии, Эбэ Күөлүн быһытыгар хаһааннаһы өрөмүөн үлэтэ, сааһыран эрэр дьон хаһаайыстыба тэринэн үлэлиллэригэр, онуоха сана хотону тутталларыгар субсидия көрүлүүтүн болпуруоһун о.д.а. тизээн туһунан кыһалбаларын быһаарыыга туһуламмыт үгүс ыйыты кириэн эппизтэннэ. Мунньабы нэһилиэк баһылыгын солбуйааччы Иван Алексеев салайда, нэһилиэк боломуочуйатыгар кириэр ыйытылары бэйэтинэн

эппизтээтэ. Отчуоту 50-тан таһа киһи иһиттэ. Биллэр баһааннаһынан, этиилэр уонна отчуоту сыаналааһын быйылгы отчуотка турбатылар.

Анна ЗАХАРОВА.

ОДЬУЛУУННА

Улуус баһылыгын инновацияҕа уонна экономика болпуруостарыгар солбуйааччы Алексей Егоров салайааччылаах бэһис оробуочай бөлөх ахсынньы 12 күнүгэр күн иккис аһаарыгар Одьулуун нэһилиэгэр сырытта. Одьулуун нэһилиэгин баһылыга Людмила Ефремова, өрүү буоларын курдук, мунньабы онлайн эрэсиминэн да буоллар, бэрт дьонуннаахтыктэрийэҥи ыйтта. Одьулуунна эрэ буолбакка, уопсайынан, ааспыт сыл улууспуттар теһе да хамсык кэмэ буоллар, ону ол дьизлээ, араас үлэ-хамнас кизг далааһыннаахтык баран, от былаана туолан, сүөһү-ас этэннэ кыстаан турар. Онон тьа сирин дьонно сэрэгэ санаата кэлэн оһорор дьизлээ, улахан оһон буолбата буолуо. Сүрүн иһитиннэриини Алексей Егоров онордо. Отчуоттуур бөлөххө кытыннылар: улуус т/х салалтатын кылаабынай исписэлиһэ Мария Аянитова, СЕЗ, архитектура кылаабынай исписэлиһэ Николай Макаров, улуустаабы үөрэх салалтатын отделын салайааччыта Николай Попов, улуус дьаһалтатын юриһа Александр Егоров, социальнай харалта управлениетын исписэлиһэ Ася Макарова, Чурапчытаабы колледж дириэктэрэ Василий Гуляев, Одьулуун оскуолатын дириэктэрэ Константин Филиппов, ООО ТСЖ «Уот» маастара Данил Дьячковская.

Одьулууннар сүннүүнэн оннук өйдөөх-санаалаах оһороллор. Ол да иһин кирилэр бастакы ыйытыларга сайынны уу ситимин туһунан буолла. Онно 2021 сылга сабаланан, дьыл түмүктэниитэ үлэҕэ кириэҕэ дьиз эрэннэрдилэр. Иккис сыты болпуруоһунан олохтоох баһыһа үлэтин туһунан буолла. Салгы оскуола бастакы этээһэ тымныһытын, айан суолун тэннээһини, Үрэх Күөрэ учаастакка хочуолунай тутулуутун, уот ситимин уларытыыны, Чурапчы нэһилиэгэр уопастыбаннай туалет тутулуутун, бэйдэ сылдыар ыттары хонтуруоллуурга, дьаны утары вакцинация, быһыт тутулуутун туһунан туоһуластылар. Алексей Егоров бэриллиттэ болпуруостарга сөптөөх хоруйдары биздэ. Онлайн-эрэсиминэн уопсайа 85 киһи кыттыыны ылла.

АРЫЛААХХА

Мунньабы улуус баһылыгын инновацияҕа уонна экономика болпуруостарыгар солбуйааччы Алексей Егоров бэйэтэ салайан ыйтта. 20 мүнүүтэлээх даһылаат кэнниттэн тута болпуруостарга киридилэр. Быйылгы отчуотка олохтоохтор кыһаан, сыанабылы биздэ буолбуттара эмиз быйылгы мунньах уратытынан буолла.

Олохтоохтору босхо эминэн хааччыйы, чааһынай дьонно салгы төбөтүгэр субсидияны көрүү, суолу оноруу, эдэр исписэлиистэргэ аһааһыт оһорор дьизни, сана оскуола-саад балыһа дьизлэрин тутуулар, Иван Винокуров аатынан үөрэҕири мусуойун тэриллиттэ, ковид утары вакцина бэриллиттэ, ынах төбөтүгэр бэриллэр субсидияны отчуоттааһын, ИП-га хотон тутуутугар көмө, оскуолаҕа үлэ миэстэтин сарбыйыы, улууска арыгыны утары охсуһуу, гаас ситимин тардыы, дьахтар консультациятыгар быраас суоһа о.д.а. үгүс болпуруостары биздирдэр. Уопсайа 62 киһи кыттыыны ылла.

КЫТААНАХХА

Киллэни олохтоохтору сир докумуонун онорууга, элбэх оһолоох ыал учураакка туһунан уһаайба ыйытын, тьа хаһаайыстыбатын сайдыытыгар улуус бүүдүүтүттэн көмө баар буолуутун, КТ уонна МРТ улууска хаһан кэлэрин, оскуола тутуутун хаамыыта, бүүдүүт үлэһиттэрин хамнаһыгар уларыйылар, хаһаайына суох сир аһааһы ылы, оттуур ходоһаны күрүөлээһиннэ көмө, дойду үрдүнэн наука уонна технология салынан ханнык бырайыактар былааннаммыттарын, инбэлииттэргэ өйөбүл, тыа суулларбыт маһын туһаныы, нэһиликтэр икки ардыларыгар буолар күрэхтэһиилэр баһааннаһаларын уларытыыга, олохтоох балыһаҕа аһааһытар туттарыы, эминэн хааччыллыы, улуус киинигэр ыспарсымыаннарга аһааһыт сквери тутуу, кардиолог, УЗИ исписэлиистэрин үлэҕэ аһааһы, "Хаарбах туруктаах дьизтэн көһөрүү" бырагырааманан эбии дьиз тутулуутун, суотабай сибээс аһааһыттордарын уларытыыны, "Ростелеком" тарыһын кыччатыы, Көһөрүү кыттылаахтарыгар дьиз тутулуутун, ходоһа сирин бас билии туһунан бэрт үгүс ыйыты биздэн туоһуластылар.

Болпуруостарга үгүстэригэр топору уонна чопчу эппизтээбитэрин иһин олохтоохтор дириһик маһтанналар. Мунньахха уопсайа 51 киһи кыттыыны ылла.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

— ҮБҮЛҮӨЙДЭЭХ БИИР ДОЙДУЛААХТАРБЫТ —

Үлэ Геройа Василий Кладкин төрөөбүтэ 90 сылын туолла

Быйыл тохсунньу 10 күнүгэр саха норуотун биір чулуу уола, Чурапчы улуусун кизин туттар киһитэ, тыа хаһаайыстыбатын бөдөн уһулуччулаах салайааччыта, Социалистическай Үлэ Геройа Василий Михайлович Кладкин төрөөбүтэ 90 сылын туолла.

Кини Болтоно нэһилиэгэр, Кындапта Хорбодьун диэн алааска Кладкин Михаил Константинович уонна Марфа Петровна диэн колхуостаах ыалга төрөөбүтэ. Бу Хорбодьун алаас Кладкиннар кыстыктара. Ланкылы диэн алааска сайылыыллара. Баһылай очотообу тыа сириг оҥотун сирдиринэн сүүрэн-көтөн бу сирдиринэн састыылаахтарын кытта оонньоон —көрүлээн, дьонугар көмөлөһөн, быстабы-остобу үлэлэһэн, ынах коммунсан оҕо сааһа ааспыт. Аҕата «Габышев», кэлин «Кыһыл үнүү» диэн ааттаммыт колхуоска биригэдьири, онтон икки сыл бэрэссэдээтэллэи сылдьыбыта биллэр. Баһылай улаатан, Болтоно Арыылааһар үөрэнэ кирибитэ, оскуолаба үһүс кылааска диэри үөрэммитэ. 1940 сыллаахха аҕалара ыарахан ыарыыттан өлөн, ыал аҕа Баһылыга, иитэр-аһатар киһитэ суох хаалбыта. Баһылай кыһалбата суох оҕо сааһа итинэн бүппүтэ. Аҕа дойду сэримтэ саҕаланан, дойду үрдүнэн улахан издээн, аймакчан бүрүүкээбитэ, ону ситэрэр курдук сут кураан сатыылаан, Чурапчы 41 колхуонун хоту балык бултааһыныгар диэн ааттаан күөс эттүнэн көһөрүү буолбутугар, «Кыһыл үнүү» колхуос кыһыл оҥотуттан, тонхойо кырдыбыт кырдыабастарыгар тийэ хомуллан, айанна туруммуттара, олор ортолоругар Баһылай, быраата Миша, ийэтэ уонна эбэлэрэ бааллара. Эрдэ туох да тэрээһинэ суох көһөрүү түмүгэр өлүү-сүтүү бэстээх бизрэгиттэн саҕаламмыта. Күһүкү хаксаанка өрүс бизрэгэр баржаны кэтэһэн олоруу, талах быһыгар хонуу, олох иччитэх бизрэкэ сүкэниги, эргэ өтөхсүйбүт дьылзэри оностон олоруу аһыыр аһа суох үчүгэй танаһа-саба суох кыһын тонон, ыалдьан, хоргуян өлүү-сүтүү элбээбитэ. Бйадахан кэмнэригэр илэрин адыһыа Федосия Петровна Макарова оҥолору көрөн, ыарыахтары ыарыылаан, улаханлык көмөлөспүтэ. Онно көрсүбүт эрдэрин-муннарын хайдаһын онно түбэспиттэртэн бэйэлэриттэн ордук ким билэй? Баһылай, очолорго 11 саастаах, бэйэтэ ол кэмтэн манньа ахтар: «Саас дикки адыас издэйдит. Танаспыт, иһиппит сыһын аска мэнэйдэһэн көрөбүт. Сотору-сотору дөммүт өлөллөр. Эбэм өллө, ийэм өллө. Дьукаахтарбыт эмиз өллүллэр, сорохтор аара суолга охтоллор. Дьэ, ити курдук, биір дьыба үс уол хааллыбыт, кэлин оскуолаба барбат буоллубут. Улаханнара мин эбиппин, сааһым — уон биirim. Биір сарсыарда уһуктубутум — дьылбит тыбыс-тымныы, уолаттарым — таҕастарын сыһынан сөрөнөн-бөрөнөн баран, ытаһа опороллор. Ким да кэпиз суох, бу оҥолору өрүүүдэхпинэ, мин эрэ

өрөһүүөх курдуктун. Аһабаһахпыт 4-5 хонно. Туран, уолаттарбын уоскутум, "мин киһизп аҕала бардым" диэн эрэллээх баҕайытык эттим, тахсан бардым. Күөлбүн уонната сынньанан нэһилэ туораатым. Оскуолаба быһа дириэктэргэ киридим. Киһим: "Тоҕо биэс күнү быһа борогууллуу сылдьабыт, үөрэммэкиит!" — диэн мөҕө тоһуйда. Мин оҕо эрдэхпиттэн улаханлык кэлэбэйдиибин, айахпын атан кэпси сатыыбын да, тылым өбүллүбүт, мөбүллэммин уонна тардыалатарбыттан абаран, атаһынан мустаны тинилэхтии — тинилэхтии, хаһытыы — хаһытыы марылачы ытаатым. Кылаастартан учууталлар сырсан кэллилэр, аанна оҥолор өнөннөстүлэр. Нэһилэ уоскуттулар быһыылаах, ыты-ыты сип кэпсэтим. Аһаттылар, чэй иһэтилэр. Тугу эрэ сүбэлэстилэр. Биір буханка килизби туоһа эрэ суулаан бизрдиһэр: "Уолаттарын кыра-кыратык аһаатар, оһоҕосторо бааллыа", — диэтилэр, «сарсын кэлэрин, патронакка ыһаахпыт» диэн буолла. Дьэ, ити курдук, кыра эрдэбиттэн эппизтинэстээх, хорсун, эр санаалаах буолан быраатын уонна дьукаах уолун тонон, хоргуян өлөртөн быһаабыттаах. Кинилэр дьоллоругар, Кэбээйиттэн 1944 сыллаахха тулааһа оҥолору хомуйан Чурапчыга аҕалыттар, онтон Мындаҕаайыга илдьыбиттэрэ. Мындаҕаайыга детдомугар 1944 сылтан 1947 сылга диэри олорбута, үөрэммитэ. Ол туһунан истин-иһирэх "Детдом барахсан киһи оҥорбута" диэн ахтан, махтанан туран суруйбута.

1947 сыллаахха оскуолатын бүтэрэн, Дьокуускайдаағы финансовай кредитнэй техникумга үөрэххэ кирибитэ. Киһи-хара буолалларыгар олук уурбут детдомнарын салаатата, иитиллээччилэрэ сибээстэрин быспакка матырыйаалынай көмөнү оноро, билсэ тураллара тулааһа устудьоннарга олук улахан көмөлөһөх, суолталаах этэ.

1950 сыллаахха техникумун бүтэрэн, Василий Томпо улуусугар райфинга кылаабынай буваалтырынан аһаанан тийибитэ. Ол кэмтэн Василий Михайлович оҕо, үлэтэ-хамнаһа Томпо оройуонун сайдыыта кини хараһын ортотугар, кини Томпо оройуонун сайдыытыгар киллэрбит кылаатын киллэрэн туран, олобун тигэх күннэригэр диэри барбыта.

1957 сыллаахха эдэр ыччаты түмэр, сатабыллаахтык салайар талааннаах Василий Михайлович оройуон комсомолцэктара комсомол райкомун бастакы сэкирэтээринэн талбыттара. Бу үлэтигэр да Василий Михайлович ыччаты түмэр, салайар дьобурун көрдөрөн, суолун-иһин хаалларар гына үлэ-хамнас бөрөнү ыппыта. Эдэр, кэсикилээх салайааччыны 1959 сыллаахха муус устарга «Жданов» колхуоска бэрэссэдээтэлинэн аһаабыттара. 1960 сыллаахха САССР бырабыыталыстыбатын хотугу колхуостары колхуостарга уларытар дьаһала тахсыбыта. Онно кинини бастаан сана тэриллэбит Томпо колхуос «Победа» отделениетын управляющайынан үлэлэппиттэрэ, кэлин отделение тусла таба иитиитинэн дьарыктанан «Томпо» колхуос буолбутугар дириэктэринэн аһааммыта. Итинтэн ыла Василий Михайлович тыа хаһаайыстыбатын бөдөн салайааччыта буолар хаачыстыбалара көстөр, толору аһыллар кэмнэре саҕаламмыта.

Сана салайааччы кэлиэбиттэн, хотугу табалаах кыраай олохтоохторугар тосту улартыылар түргэн-түргэнник кириэлиһэн барбыттара. Тулааһа уонна олох эриирдээх долгуннарын, тонгуу-хатыы, олох уустуктарын этигэр-хааныгар инэриммит буолан, таһаһыттар олохторун-дьаһахтарын билсэн баран, социальнай хайысхаба болгомтотун биір бастакынан ууран, таһаһыттар олохторун элчэтэргэ үлэни ыппыта.

Василий Михайлович биір улахан кыайыта — толору хаачылыылаах дьылзэрдээх Тополинай бөһүөлэк. Бу барыта хотугу дойду дьонун олохторун элчэттигэр кыһамны, амыгы үйэ ирдэбилигэр сөптөөх усулусубуйаба таһаһыттары олордон, таба иитиитигэр салгы көхтөөхтүк

үлэнииллэригэр, онорон таһаары улаастарыгар суолталааһын өтө көрөн төһөлөөх туруорсуунан, утарылаһыны ыарахаттары туораан ситиспитин сэрэйиэххэ эрэ сөп. Тополинайга анаардас икхилии мэндиэмэннээх толору хаачылыылаах олорор дьылзэр эрэ буолбакка, бары социальнай хайысхалаах эбийиэктэр тэннэ тутуллубуттара, бары усулусубуйа барыта оһоһуллубута. Манна 250 мистэлээх оскуола, таһаһыттар оҥолоругар 100 мистэлээх интэринэст, 90 мистэлээх деткомбинат, 200 мистэлээх култуура дьыэтэ, маһаһын, балыһа, остолобуой, баанньыктанар, таҕас сууйар комбинат, хлебопекарня у.д.а. бааллар. Маны таһынан араас сыаллаах хаһаайыстыбаннай тутуулар табаттан араас бородуускуйаны онорор мастарыскайдар, иистэнэр сыах, булуустар, авиаглотадка, у.д.а. бөһүөлэккэ 1134 киһи олороро. Солхуос «Ранторин» сэбизскэй-американскай холбоһуктаах тэрилтэ чилиэнэ буолбута, омок фирмаларын кытта биіргэ үлэлиир дуоһабыры түһэрсибитэ. Элбэх бырамысыланнай тэрилтэлэри, «Сардаана» фабриканы кытта шефтэһэн, дуоһабардаһан үлэлээбитэ, ити барыта Василий Михайлович дьон олобун тупсарыыга, олохтоох табаттан оһоһуллар бородуускуйаны баттарыыга, солхуос финансовай-экономическай балаһыаннаһын тупсарыыга эрдэттэн өтө көрөн дьаһаныытынан, быһаарыныытынан олохтоммута, оһоһуллубута. Көһө сылдьар таба биригээдэлэрэ толору кыра электростанцияларынан, радиосибээһинэн, көһөрүлүс сылдьар «Томпо» уонна «Север», «Тундра» дьылзэринэн хаачылыыбыттара. Наука производствоны кытта сибээстээхтик үлэлиир, племенной үлэ былааннаахтык, кэсикилээхтик ытыллара. Ол түмүгэр таба иитиитигэр наукаба олобурбут сана технологияны хорсуннук киллэрии, экономиканы өрө тэрдьыгэ үлэлэр түмүктэрэ, солхуос тэрилтиитигэр 10759 төбө табалаах эбит буоллаһына, икхи бүк улаатан, 22 700 төбөҕө, биір таба тыыннаах ыйааһына 83 киллэттэн 106,4 киллэҕэ, онорон таһаарыы таба этэ 224,8 туннаттан 700 туннаҕа тийибитэ. Ити барыта наукаба олобурбут сананы киллэрии сыралаах үлэни, элбэҕи ааһыны, билиини, ону олоххо киллэриэх иннинэ улахан тэрээһин, өйдөтүү үлэтэ ытыллыан наадатын өйдөһөххэ наада. Таба бородуатын тупсарар сыаллаах атын сирдэртэн тусла бородуалар аҕалылыыбыттара. Бырамысыланнай төрүккэ олобурбут табаны иити, тобохтообокко табаны астыыр производство аан бастаан манна учуонайдар кыттыһылаах олохтоммута, хаһаайыннааһын сана моделлара олоххо киллэриллэбиттэрэ. Сананы киллэрии үчүгэй көрдөрүүлэрин билсэ, көрө «Томпо» колхуоска элбэх сэмнээрдэр буолбуттара, дэлэгэссийэлэр кыранысса таһыттан кытта уопут атастаһа кэлэр буолбуттара, ол курдук исписэлиистэр, фермердэр, учуонайдар Швецияттан, КНРтан, Финляндияттан, Норвегияттан, Канадаттан, АХШтан кэлэн көрөн-истэн барбыттара. Түмүгэр «Томпо» колхуос дойду хотугу колхуостарын ортолоругар таба иитиитигэр бөдөн, саамай экономическай барыстаахтык үлэлиир хаһаайыстыбалар аһааннарыгар киірін, 11 төгүл РСФСР Тыа хаһаайыстыбатын министристибэтин үрдүнэн социалистическай күрэхтэһи кыайылааба, 1985-87 сылларга Бүтүн Араассыйатаағы социалистическай күрэхтэһи кыайылааба буолбута. Ити ылбыт үрдүк ситиһилиэрин иһин 1986 сыллаахха «Томпо» колхуос "Норуоттар доһордоһуулары" уордьанынан наһараадаламмыта.

Василий Михайлович үлэни төһө да өрө туттар, элбэх өрүттээх үлэни хоту дьон култууралара, эдэр ыччата эт-хаан, интеллектуальнай өттүнэн эргичи сайдытыгар болгомтотун уураа. Кини Томпо эбээнэрин култуураларын, тылларын-өстөрүн умнубаттарын туһугар элбэх өрүттээх үлэни ыппыта, оҕо саадтарыгар,

оскуолаба кыра кылаастартан бэйэлэрин төрөөбүт төрүт тылларынан кэпсэтэллэрин, ааһар, суруйар буола үөрэнэллэригэр улахан өнөлөөбүн ахталлар. Аҕыах аһааннаах омок култууратын үйэтитэр, пропагандалыыр сыаллаах «Маранга» эбээн норуодунай фольклорнай, «Солинга» оҥолор национальнай ансаамбыллара тэриллэн, өрөспүүбүлүкэҕэ тийиэ ситиһилиэммиттэрэ. Ансаамбыллар таҕастарын-салтарын, барар-кэлэр ороскуоттарын «Томпо» солхуос үбүлүүрө бөһүөлэккэ оҕо муусукаалынай оскуола фортепиано, хор, хореография кылаастардаах аһыллыбыта. Италия айанньыта Яцек Палкеевич «Полос колода» диэн экспедициятын тэрийсигэ быһаччы кыттыыны, көмөнү оҥорбута.

Василий Михайлович бу үлэлэрэ, элбэх ситиһилэрэ үрдүктүк сыаналанан, "Бочуот знага", икхи төгүл "Үлэ Кыһыл Знамята", "Ленин" уордьанынан наһараадаламмыта. 1990 сыллаахха Тыа хаһаайыстыбатын бородуускуйатын онорон таһаарыыга уонна судаарыстыбаҕа атыылааһынна уһулуччулаах ситиһилиэрин, социальнай болпууостары быһаарыыга улахан кылаатын иһин "Ленин" уордьанын уонна "Сизрлэ уонна Өтүөс" кыһыл көмүс мэтээли туттаран туран, Социалистическай Үлэ Геройа үрдүк аат инэрлилибитэ.

Билэр дьон кини киһи быһыытынан олук судургу, сэмэй, кэпсэтиннээн, кыраттан да үөрэр майгылааһын, доһордослут буоллаһына, киһини дуоһунаһынан, чыынынан араарбат этэ диэн ахталлар. Ыл кыһылынан Мария Афанасьевна уонна үйэ аһаарыттан ордук кэмнэ сүүс сүүстэриттэн өйөһөн, тапталлаах Томполоругар дьоллоохтук олорбуттара. Мария Афанасьевна — олохтоох эбээннэртэн бастакы анал үөрэхтээх учуутал, үөрэхтэһиин систимэтигэр киллэрбит кылаатын иһин элбэх бэлиэ наһараадалардаах, СССР уонна РСФСР үөрэбириитин туйгуна этэ. Мария Афанасьевна Василий Михайловичка эрэллээх доһор, аламаһай хаһаайка буолан, кэргэнин таһаарыстарын эрэ буолбакка, элбэх дойду араас регионнарыттан, тас дойдулартан кэлэр учуонайдары, ыалдыттары, араас биллиилээх дьону дьылзигэр тэннэ көрсөн, мааны оһуолугар ыалдытталпыта элбэх. Кладкиннар биэс оҕону төрөтөн, улаатыннарар, дьоһуннаах дьон, ыал онортоон, сизнэрин көрөр дьолломмуттара. Василий Михайлович, Мария Афанасьевна олохторун билигин оҥолор, сизнэрэ дьоһуннук салгыыллар.

Үлэ Геройа төрөөбүтэ 90 сылынан соторутааһыта көстүбүт алмааска «Алроса» хампааньна Герой В.М. Кладкин аатын инэрдэ, томполор быйылы сылы кини аатынан биллэрдиһэр.

Төрөөбүт Чурапчытын алааһыттан ынах-сылгы сүһүлээх ыалга төрөөн, кыра сааһыттан кыһалба бөдөнү көрсүбүт, бэйэтин булгуруйбат, ылыммыт үлэтин булгучу толору үөрэммит, эппизтинэстээх, кыратыттан дьон кыһалбатын өйдүү үөрэммит биір дойдулаахтык Томпо сиригэр олохсуйан, таба дьэни түһэн да көрөтөх киһи, хоту дойду бааһын иити курдук уустук салааба, аан дойдута аатырар гына үлэлээн-хамсаан, хоту дойду хоһуун дьоннорунуун тапсан, таба иитиитин аныгылыы таһымна наукаба олобурар таһаарыт биір дойдулаахтык олорбут олоҕо, үлэлээбит үлэтэ эдэр көлүөнэҕэ мэлдьи үтүө хоһобур буолуоҕа. Үлэлээн, олорон ааспыт Томпотун, Тополинайын дьонно-сэргэтэ, хоту дойду хоһуун үлэһит дьон, биһиги биір дойдулаахтык аатын, кинилэр тустарыгар оҥорбут үтүөтүн, сыралаах үлэтин умнубаттар. Биһиги, биір дойдулаахтара, Социалистическай Үлэ Геройа Василий Михайлович аатын үрдүктүк тутатыт, кини аатын кизин тутта ааттыыбыт.

Захар Егорович ЕГОРОВ, Болтоно нэһилиэтин Бочуоттаах олохтооҕо, педагогическай үлэ бэтэрээнэ.

УСТУОРУЙАНЫ ҮЙЭТИТЭР САНА КИНИГЭ

Төрөөбүт түөлбэлэрин устуоруйатын, олон, үлэлээн-хамсаан ааспыт очмотоосу дьонун-сэргэтин туһунан сырдаттыга, ону суружа тигэн, кинигэлэри бэчээттээн таһаарыга үлэлээр дьон билэтин тарбахха баттаналлар. Хатылы нэһиликтэр бири онуку иһинэн ССРС уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтин култууратын туйгуна, нэһиликтэ Бочуоттаах олохтоодо, ар сылларга бибилиотэкариһын айымнылаахтык үлэлэбит Мария Петровна Иустинова буолар. Кини нэһиликтин устуоруйатын үйэтигинэ аһамыт хас да кинигэ үлэлээн, бэчээтэ таһаартарда.

Ол курдук, кини 2019с. Улуу Кыайы 75 сылын көрсө "Хатылылар 1941-1945сс. ол суостаах сылларга" дьин Улуу сэриигэ кыттыбыт бири дойдубаахтарын туһунан сырдатар "Хатылы" кинигэ иккис тоума бэчээттэнэн тахсыбыта. Оттон 2020 сыл бүтүүтэ, нэһиликтэ тариллэбитэ 185 үбүлүйдээх сылынан "Сайда, үүнэ тур, Хатылым!" дьин "Хатылы" кинигэ үгүс тоума күн сирин көрдө. Бу 600-чээк страницалаах, хатын тастаах кинигэ Дьокуускайга "Көмүөл" кинигэ кыһатыгар 400 ахсаанынан бэчээттэнэн табыста. "Хатылылар — үйгү-бийан уустара" дьин кинигэ бастагы баһыгар сарий кэнниттэн эйэлээх олоһу тутууга, колхуоска-сопхуоска үрүлүгэ үлэлээн-хамсаан ааспыт, үйүлүлээх олох туһугар көмүс көлөһүннэрин тохтут бастын туруу үлэлиттэр — тутуучулар, суоптардар, тырахтарыстар, сылгыһыттар, үрүн илгэни, эмис эти дэлэтээччилэр, бэтэринээрдар, оҕуруучулар, очмотоосу ыччаттар, комсомоллар, нэһиликтэ сэбиэтин үлэтин-хамнаһын туһунан тус-туһунан наарданан киллэриллэбиттэр. Салгыы "Сүүрбэ бириис үйэ эркээйилээх суолунан" дьин иккис баска 21-с үйэ тэтимнээх, балысхан сайдыытын кытта тэннэ хардыылаан, күн бүгүннэ дьэри үлэтин-хамсыы турар нэһиликтэ хас бириим тариллэлэрин — бааһынай хаһаайыстыбалар, оҕуруу, уһууаан, балыһа, ОДКХ учаастага, бибилиотэка Көһөрүлүү мусойа, маҕаһыан уо.д.а. сайдан кэлбит устуоруйалара, үлэлэрэ-хамнастара, ситиһилэрэ, нэһиликтэ биллэр-көстөр ыспарсымьанара, уоласстыбанный түмсүүлэр ситиһили сырдаталлыбыттар.

Онуоха матырыйааллар өнөөх хаартыскаларынан ситэриллэн, ааһааччы болгомтоһун олус тардаллар. Мария Петровна бибилиотэкага уһунуку үлэлээбит буолан, нэһиликтин туһунан үгүс матырыйаалы, ахтылылары, хаартыскалары, хаһыаттан ыстатыйалары эрдэттэн мунуубут эбит. Онон бу кинигэлэри таһаарарыгар улахан төһүү буолбут. Ону тэнэ эби матырыйааллары, ахтылылары хомуйууга уонна бэчээттээһиннэ көмөлөсүт Варвара Федорова салайар "Далбар" дьахталлар түмсүүлэригэр, оҕуруу, бибилиотэка, мусой үлэлиттэригэр ону тэнэ тапталлаах кэргэнигар Николай Иустинова о.д.а. тариллэлэргэ, бириимилээн дьонно улахан махталын тиэрдэр.

Манна сыһыаран эттэххэ, бу иһиннэ бүтүн өрөспүүбүлүкэ дьонун-сэргэтин ортотугар улаханньк сэргээриллэбит, эмиз нэһиликтэ олоһун-дьаһаһын, үлэтин-хамнаһын сырдатар "Дойдум мизэ Хатылы" дьин кинигэ 2000 сыллааха тахсыбыта. Маны таба өйдөөн, нэһиликтэ дьаһалтатын баһылыга Ульяна Николаевна Атласова үйэтигинэ эркилээх үлэ саҕаламмытын, ол саҕаанан барыахтааһын, онно ким да туора турбаха, бары түмсүн үлэлэллэлэригэр ыһырыта. Онуоха нэһиликтэ дьаһалтатын, Дьокуускайга, Чурапчыга олоһор хатылылар, нэһиликтэ олохтоохтору бары кини этигин өйөөбүттэрэ уонна төрөөбүт нэһиликтэрин устуоруйатын үйэтигэр сана кинигэлэр бэчээттэнэн тахсалларыгар үбүнэн-харчынан көмөлөсүлэр.

Саҥа кинигэ биһирэм, билинни баһаһыанньаны туһунан, онлайн-эрэсимиһин ытылына. Дьоро түгэни

нэһиликтэ бибилиотэкага Анна Попова салайан ытта. Нэһиликтэ түмүс туттар дьонно уонна кинигэ үлэлэспит дьон сана тахсыбыт кинигэ тула тус санааларын үлэлэһинилэр, үрдүк сыанабылы биэрдиэр, Мария Петровнага айымнылаах үлэтигэр өссө да үрдүк ситиһилэри баҕардылар.

Аны сотору кэминэн нэһиликтэ төрүттэммит устуоруйатын саҕалаан, араас нөмхөтөрүн, үйүлэһиннэрин, төрүт-уһу сырдатар "Хатылы" бастагы тоума тахсара күүтүлэр. Ону бири дойдубаахтык ССРС култууратын туйгуна, РСФСР култууратын үлэлээх үлэлитэ, үгүс кинигэни хомуйан таһаартарбыт Мария Андреевна Герасимова — Сэһээрэ ылсан үлэлэһэ сылдьар.

Кырдыга да үүнэр көлүөнэ нэһиликтэ устуоруйатын үйэтигэр, кинигэ онорон хааллары — туһунан, кэминэмтэ сүдү суолталаах дьонун бэлэ, өлбөт-сүтүгэ санаага түмсүн ылсыбыттар хайдаллаах, улууспут атын нэһиликтэригэр үгүс холобур буолар. Онон хас бириим ыал, "Хатылыттан төрүттээхпин" дьин санаанар хас бириим кини Хатылы устуоруйатын сырдатар кинигэ үс түмүк илтигэр туттаһына, үүнэр ыччаттарыгар, көлүөнэлээн көлүөнэ бэрлээн иһэр олус дириг суолталаах, сыаналаах үгүс бэлэһин аһыра сарбахтаммат.

Уонна бу суруйуубун Мария Петровна Иустинова "Сүүрбэһи үйэ тыһынаах ситим" дьин хоһоонунан түмүкүбүн.

Хатылылар кинигэлэре
Сүүрбэһи үйэ дьоннорун кытта
Кэлэр көлүөнэни ситимнэ.
Аһаан-санаан кэлэһин,
Ылыан Хатылыбыт кинигэтин.
Сэрэһин ороһуйдук арыан,
Көрсүөн ол былыргы быдан сыллар
Тыһынаах ситимнэрим.
Үйэһи сэрэһиһин аймах дьоннорун —
Сылаастык имэрийэ көрүө ийэн,
Дьонун кили буолбукпуттан
Аһына кэлэһин аһан.
Көстөн аһыа оҕо саһыг
Дьоллоох кэрэ түгэһинэрэ,
Ытык мааны кырдыгаастарбыт
Эйигин өрүү арыһаахтарда,
Ылыһаах сүбэлэрэ өрүү
Эйигин сирдизиктэрэ
Сүүрбэ бириис үйэ
Балысхан сайдыытын тэтимэр.

Анна ЗАХАРОВА

— КЭРЭ ЭЙГЭТИГЭР —

Чурапчы күүрэгэйэ

Дорообо, күүрэгэй чычычааһын
Дорообо, кынаттаах далбарым...

Итинник истин-иһирэх тыллар кимизэ аһамыттарын "Чурапчы" дьин кини үксэ билэр буолуохтаах. Кини — төрөөбүт-үөскээбит Чурапчыттан харыс да халбарыйбакка, бэйэбит ортобугулар билэтин да сыанаттан түспөккө, айылба маанылаабыт куоһаһын бар-дьонугар күндүлүү олоһор Аграфена Кузьмина — Саха Өрөспүүбүлүкэтин култууратын туйгуна, Холтодо нэһиликтин бочуоттаах олохтоодо, Саха Өрөспүүбүлүкэтин бочуоттаах бэтэрдэ, ЮНЕСКО үрүн көмүс бэлэтин, Саха Өрөспүүбүлүкэтин үбүлүйдээх бэлэтин, «Улуус сайдыытыгар үгүлэрин иһин» бэлэ III-с иһиһинэн хаһаһына.

Кини куоһаһын иһигэһитинэ, билиги көлүөнэ дьонно бары да эдэркээн саастарытын санаан ыллар буолуохтаахтыг. Ол тыһан баран, кини тус олоһун аһаан-мизэн анаарар суруйууну бири бэйэм ханна да түбэһэн аһа иһиктин.

Бүтүн Аграфена Ивановна Кузьминаһын кини сэмэй олоһун сэгэтэр сэгэрэһиһитин ханһаһыт аһааччыларыгар билиһиннэрэбин.

Аграфена Ивановна-Кузьмина, Груня Чурапчы орто оҕуруулар билиги кылааска, Лэппийи баттаах, чуолкаах, сыты-хотуу көстүүлээх тыһан баран, сэмэй кыһыс кэлбитэ. Очолорго кылааспыттар Еля Иванова, Люба Монастырева, Паша Федорова дьин ырыаһыт кыргыттар бааллара. Урукс быһыһыгар, кэнниттэн хаалан ыллаан аһа биэрэллэр.

Аграфена Ивановна, кэлэһиһитин билсигиһиттэн саҕалааха. Хантан хааннааххыны, кимтэн киннээххиний?

Чурапчы улуун Дирин бөһүөлүгэр төрөөбүтүм. Иизм — Мэлдэхси, Пестеревтэр, аһам — иһигиһитинэн Кузьминнар. Төрөөбүтүмэн Хайахыт Илларионовтар.

Хаһаанһыттан ырыа алыбар ылларбыкхыны?

Кини өйдүүр буолуохпуттан ыллыһын диэтэхпинэ, оһун буолбата буолуо. Ого сылдьан куоракка балыһаба үс анаар сыл унуох сэллэгэ буолан иһисэ аһаһынан сылпытым. Татьяна Парфенова Дмитриева эһиммитим. Быраастар, сисэрэлэр ыллаталларын, ырыһык онорон биэрбиттэрин өйдүүбүн.

Ким уһуйбутай?

Ким да куоһаһын онорбото, дьарыктаабата. Бэйэм бэйэбин дьарыктаан, үрдүк ноталары холкутук ылар буолбутум. Онон, дьиннээх айылбаһынан ыллаан кэллим.

Төрдүгэр ырыаһыттар бааллара буолуо...

Төрдүгэр улахан ырыаһыт баара биллэбит. Илларионовтар үксүлэрэ ыллыһыттар. Баҕар кинилэри баллытым буолуо.

Эстрада мастарыһкайыгар туохха үөртэллэр эбитий? Хас сыл үөзмиккиний?

Мастарыһкай дьин аата да этэр. Сыһа култууратыгар, кыратык вокал. Үксүн репертуар, көстүүм онороллор. Мин улуу тенор Георгий Павлович Виноградовка үөзмикким. Ону да, кыратык, бири сылы кыайат.

Кимнээһи кытта үөзмиккиний?

Биригэр үөзмиктэр аһыаатыбыт.

Сергей Расторгуев, Марфа Колосова, Иван, Евдокия Ларионовтар, Елизавета Романова, Владимир Зоболоцкий, Николай Турнтаев, Наталья Шестакова-Киришнина, Агафий Федоров, Федор Колосов, Герман Сотников, Татьяна Канаева уонна Ксения Абрамова.

Оройуоммут култууратыгар биригэр алтыһыт дьоннугуттан кимнээһи ааттыан этэй?

Чурапчыга оҕуруулар үөһэ сылдьан, Дьяковскай Николай Иванович сэбиэдиһиди олоһорго, култуураба сыстыбытым, Мария Герасимованы, Федоров Фелимонааны кытта элбэхтик алтыһытым, ыллаабытым. Элбэх аһит-биригээдэлэр, гастролларга сылдьыбытым. Биригэр сылдьыбыт, ыллаабыт дьоннугуттан Еля Ивановна, Петр Андреевич, Петр Васильев дьин Мэнэ Лоомтухатыттан сылдьар баяһы аһаһын-саныһын. Бастагы баяһыһын Кеша Парфенова, Роман Савины, Кеша Романовы, Иван Сысолятины умнубаллыын. Оо, биригэр сылдьыбыт, алтыһыт ким баһаам буоллаба дии!

Бэйэм туһунан суруйбут, үйэтиһит ким — Валерий Артегин. Мизэ аһаан хоһоон суруйбут Николай Протодьяконовы үчүгэйдик саныһыын.

Уһуһулубат өрөгөйдөөх, көрүдүөстээх да түгэн элбэх буолуо?

1974 сыллааха Бүтүн Арассыыйа таһаары V-с эстрада ырыаһыттарын куоркуруһугар кыттан турардааһын. Бастагы түһүмэх Омскайга буолбута Юрий Платоновтыын барбылпыт. Дьуллүүр сүбэһэ Г.П. Виноградов, Алла Пугачева бааллара. Алла Пугачева ыллаабыта. Очолорго кини сана ыллаан эрэр кэмэ этэ. Бэйэбит курдук боростуой, таһаһа-саба да онуку. Аатырыа дьин биллэбит этибит. Мастарыһкайга дьарыктанар этэ.

Иккис түһүмэх Москвага буолбута. Онон ыллаан турабын. Саҥа таһаан эрэр билигин аатырбыт ырыаһыттары кытта.

Хайа эрэ кэмэ ыллыһыттын тохтоо сылдьыбытын дии. Сүүрүһээччилэрин эн дьин кэргэнин туһунан билиэхтэрин баҕараллара буолуо?

1980 сылтан өр ыллаабаха сылдьыбытым. Кэргэн таһаан, Мырылаба

олорбутум. Сүөһү, сибиниһа иһитэн, үс олоһун онно олоһон олорбутум. Кэргэним — Григорий Дмитриевич Монастырев. Черчение учуутала. Киним иһа уола, бэйэм иһа оһом, онтон үстэ олоһон, сэгтэ олоһоо ыал буола сылдьыбылпыт. Үс оһом, кэргэним ол дойдуга барытара. Билигин түөрт оһо баар. Бары кэргэннээхтэр олоһордоохтор. Сизээрээхпин, хоһо сизээрээхпин. Кыра кыһыттар олоһобун.

Дойдубуттан ханна да барбакка савастын монгоһон эрэбин. Эдэр да сылдьан ханна эмэ бардахтына, аһан бастаан дойдубун Чурапчыбын аһаһын.

Сэгтэ уоммун аһаһаһар дьэри олорбут кини олоһун түгэһинэ, түһүү-тахсыы элбэх буоллаба. Ону суруйдааха, сылай кинигэ буолуо.

Арыһы хойутаатым дуу дииһин. Саатар бири да эдэр эрдэһинээһи ырыаһырым да хаалбатахтара хомолтолоох. Аһаһа хойуку ырыаһырым арааһы пундаттар баара буолуо.

Кимизэ махтал тылларын аһаһын этэй?

Улууспут баһылыгар Андрей Тимофеевич Ноговицын махталым улахан, дьинээбитигэр. Ити көлүөнэ минигин өйдүүр. Ыллыһырым, онтон аһыһылар биллэ да буолуохтарын сии.

Саҥа таһаан эрэр талааннарга туһу сүбэлэһин этэй?

Билигин да ыллаах эһиппин да, бу олох барытын тохтоото. Мин дьонно таһаан, барыларын көрөн туран ыллыһырым сөбүлүүбүн. Онтон күүсүр күүс эһиппэр санаам чөлүһү, дууһаһын сыһыһаһыым. Дьонно көрдөһүнэ, аһа хаһан эмэ таһаарым дуу... Сыл баран иһэр, саас биллэрэр буолла.

Эдэр, талааннаах дьон бэйэһитин бэйэһит да дьарыктааххытын сөп. Бүтүһүннээх сайдыыт үйэтигэр. Кытаатан көрөөччүлэри кытта аһыһын, кинилэргэ ис дууһаһыһын ыллаан. Уонна тылпытын чуолкайдик санаа сатаан. Куоһаһа да суох кини ыллыһын сөп. Ситиһиллэри баҕараһын.

Үүмүт Саҥа Дьыһынан Чурапчы дьонун эһэрээһин! Ылары ылласпатын, дьин дьалбарыһын!

Аграфена Ивановна, сэргэх кэлэһиниг, үгүс баа санааларыһа иһин махтал! Өссө даһаны хатыламмат кэрэ куоһаһынан дьоннун-сэргэһин үөрдэ тур!

Кэлэһитэ Варвара ПОПОВА, Арассыыйа суруналыһтарын сойууһун чилиһинэ

— КИМ ДА УМНУЛЛУБАТ, ТУОХ ДА УМНУЛЛУБАТ —

ҮЙЭТИТИИ СУОЛУНАН

Сотору кэминэн, тохсунньу 30 күнүгэр биһиги кизэн туттар киһибит, Аба дойду Улуу сэриитин актыыбынай кыттыылаабыа, Саха АССР үтүөлээх учуутала, П.А.Ойуунускай аатынан СӨ Судаарыстыбаннай бириэмийэтин лауреата, "Хотугу Сулус" ордунан кавалера, Болугур нэһилиэгин уонна Чурапчы улуусун Бочуоттаах олохтооҕо Павлов Иван Михайлович төрөөбүтэ 100 сыла. Иван Михайлович уоттаах сэриигэ кыттыбыт, эйэлээх олох иһин кыргыһыы толоонугар охтубут саха саллааттарын, буйууннарын үйэтиитигэ үтүмэн үлэни онорон барбыта. Кини суруйан хаалларбыт кинигэлэринэн биһиги улуус эрэ дьомо буолбакка, атын улуус дьомо эмиэ туһаналлар. Ол туһунан сана тахсыбыт "Ильмень күөлгэ" кинигэ буолар. Ньурба улуусун олохтооҕо, Түмүк нэһилиэгин бочуоттаах олохтооҕо, кыраайы үөрэтээчи Ксенофонт Васильевич Васильев кинигэни хомуйан онорбут. Кинигэ сабаланыытыгар ааптар: "Кинигэбин 2 Ханалас оскулатын сэбиэдиссэйэ, 19-с хайыһар биригээдэтин чулуу буйуна Николай Николаевич Савинов уонна сэри кыттыылаабыа, элбэх байыаннай – патриотическай истыыннаах кинигэлэр ааптардара, Чурапчы оройуонун Болугур нэһилиэгин Мындабаайы дэриэбинэтин олохтооҕо Иван Михайлович Павлов кэриэстэригэр аныгыбын" диир суруйбут.

Ксенофонт Васильев бу кинигэтигэр Ильмень

күөлгэ буолбут кырыктаах кыргыһыыга кыттыбыт 19-с тусла хайыһар биригээдэтин буйууннарын, 1943 сыллаахха олунньу 23 күнүгэр, сүүһүнэн ахсааннаах саха саллааттара биһир күнгэ кыргылыбыттарын, ууга тимирбиттерин туһунан, үйэтиитигэ туох үлэ ыытыллыбытын, ыытылла турарын туһунан суруллубут.

Бу тизмэни үөрэтэ, чинчийэ сылдьан, кини Иван Михайлович кытта төлөтүөнүнэн билсэн, кэпсэтэн баран, Мындабаайыга кэлэн көрсөн, кэпсэтэн барбыт. Иван Михайлович Ильменнэ баран эрэрин истэн, "Ситиһилээхтик сылдьаар" диир албаабыт. Кини Ксенофонт Васильевичка "Хайыһардаах буйууттар дьылбалара" диир кинигэтин бэлэхтээбит. Ааптар манньк суруйар: "Кинигэтигэр дьонно – сэргэбэ, оҕолорго кэпсии сылдьаар диир кыһыгар этэн суруйтарбыта. Адам тэнэ саастаах киһи эрэлин толорон, онтон сабалаан ыһа -тоҕо кэпсиир идэлэммитим. Кини иннэ диир дьаһайыар диири хаһыакка суруйарбынан мунурданарым. Иван Михайлович 2019 сыллаахха от ыйын 30 күнүгэр күн сириттэн күрэммитэ. Ол кэнниттэн кини кэриэһин толорон, ханна сылдьыбыт сирбэр, үлэм быһыгар бириэмэм табыллынабына, оскуолабыа тийэн, оҕолорго кэпсиир идэлэмним".

Ксенофонт Васильев "Ильмень күөлгэ" кинигэтин сүрэхтэниитэ билиннэти олох ирдэбиллэн, аныгы олох

сизринэн Ньурба киин библиотэикэтин тэрийиитинэн куйаар ситимин нөнүө ыытылынна. Кинигэ сүрэхтэниитигэр СӨ Ил Түмэн дьокутаата Антонина Григорьева, Ил Түмэн бастайааннай кэмитиэтин салайааччы Владимир Прокопьев, Ньурба оройуонун дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Сергей дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Сергей Евсеев, Старай Руоссаттан Ирина Поднякова, Санкт-Петербург постпредствотыттан Евгений Петров, Санкт-Петербуртан Гаврил Троев уонна Николай Атласов, Дьокуускай куораттан, Намтан, Уус Алдантан, Тааттаттан, Томпоттон, Сунтаартан, Горнайтан, Өлүхүмэттэн, Чурапчытан кыттыыны ыллылар. Биһиги улуустан И.М.Павлов аатынан орто оскуола дириэктэрэ Михаил Дьячковский, Мындабаайыттан И.М. Павлов кыһа Наталья Ноева, Амма орто оскуолатын дириэктэрэ Виктория Пермякова, улуустаабы бэтэрээннэр сэбиэттэрин бэрэссэдээтэлэ Матрена Матвеева уонна киин библиотэикэттэн Наталья Захарова кыттыыны ыллыбыт, кэпсэтигэ кыттыһан, санаабытын үллэһиннибит.

Иван Михайлович Павлов Аба дойду сэриитигэр кыттыбыт хорсун буйууттар, Улуу Кыайыыны уһансыбыт саллааттар тустарынан, үйэтиитигэ үлэлээбит үтүмэн үлэтэ кэскиллээбин, өрөспүүбүлүкэбит бары кыраайы үөрэтэр дьонугар наадалабын, туһалыы турарын бу кинигэ сүрэхтэниитигэр кыттан, өссө төгүл итэбэйдибит.

Наталья ЗАХАРОВА,
РФ суруналыыстарын Союуһун чилиэнэ.

— АХТАН-САНААН —

Боростуой киһи Буорах Байбал

Мин кэпсиир киһим, биһиги дьизэ кэргэн аба баһылыга, Пинигин Павел Гаврильевич-Буорах 1920 сыллаахха Уорбаа, Ынахсыт алааска күн сиригэр көрбүтэ. Оҕо эрдэбиттэн сытыы-хотуу уолчаан сэрии инниттэн үлэһит буолан, дьизэтигэр туттаах киһи этэ. Күнүстэри-түүннэри үлэлээн, киһи бэрдэ буола үүммүтэ. Ийэлэрэ эрдэ өлөн, аҕата икки хараба суох буолан, убайынан туохтан да иннибэксэ бултаан-алтаан, ыал тэнинэн олохтооттара. Аҕалара Хабырылла хараба да суох буоллар, уһанара, сохсолон куобах да ыла. Улахан уол Петр Гаврильевич Ааллаах Үүнтэ таһаҥаска барар. Ол кэмгэ Аба дойду Улуу сэриитэ сабаланаар. Петр, кэргэнэ оҕото суох киһи диир, быһалыы Ааллаах Үүнтэ сэриигэ 1941

сыллаахха барар уонна Смоленскай туһаайытыгар сэриигэ сураба суох сүтэр. Адам айманар, убайын ирдэспитэ да, улахан туһа тахсыбата да. Сэригэ бараары тылламмытын аны ылбатахтар. Сэрии кэмигэр Хоптоҕо нэһилиэгэ көһөрүллүүгэ барбатахтар. Ол да буоллар, манна эмиэ кытаанах кэм буолан хоргуйуу, өлүү-сүтүү сабаламмыта.

Сут-кураан ону тэнэ аһына өрө турбут бириэмэлэригэр адам улахан буолан өлүү суолугар турбатах быһыылаах. Халҕан аан тириитин буһарынан сизбит дьон кытары дьүүллэнэр ыарахан кэмнэрэ аастахтара. Күөл барыта төһө да онорго уопутун үрдүнэн, балык абыраабыта дииллэрэ.

Сэрии бүтэн, эйэлээх олох күөстүү оргуйар. Колхуостарга икки оҕуһунан бүтүн ферманы хааччылар оту тизээн таһаллара. Ханньк даҕаны үлэттэн иннибэт уолу, Никита Хрущев сабана кукурузаны үүннэрэр кэмнэригэр агроном кууруһугар үөрэттэрэн, агрономнаппытара. Өлүү түбэлтэлээх дииллэрини, хаһын түһэн, кукурузалара бүтүннүү үлүйэн, сууттана сыһаллар. Ол кэнниттэн аны тырахтарыыстар куурустарыгар үөрэнэн, хара өлүөр диири тырахтарыыстаабыта. Ийэбин кытары 1950 сыллаахха ыал буолан, Хоптоҕо нэһилиэгэр сана дьизин туттан, сэттэ оҕону төрөтөн, ыал бэрдэ буолаллар. Хас кэлбит-барбыт барыта

сылдьан түһэр ыала, билиннинэн гостиница курдук буоларбыт. Үгүс эдэр ыал Хоптоҕо көһөн кириэн, оҕолоро бары тэбис-тэннэ улаатталлар. Ыал айыы дьукаах, хоһоно бөҕө буолара.

Биһиги дьукаахтарбыт туһунан кэпсэххин баҕарабын. Биһизэх уһуннук Куонааннар диир Николай Куличкин ойбунаан Уойка Степанова оҕолоро суох ыал олохтута. Николай наһаа ууһут эбит, ону аһан таас дьүлэй, дьон уу аһыгар олус уһуннук үмсэр ууһут диир кэпсир буолаллара. Биридэ детдом оҕолоро дьүөдүбэ түспүттэрин быһыаабыт, аны биһир геолог нуучка киһитэ дьүөдүбэ иккис хос түгэбиттэн эмиэ Ньукүлай орообут. Мин өйдүүрбүнэн, сэриигэ сылдьыбыт Еримей Куличкин быраата эбит. Адам бэтэрээннэри наһаа убаастыыра, бултаабына, хайаан даҕаны кинилэргэ ыгытара. Хоптоҕо бэтэрээннэрэ: Протодьяконов Николай Михайлович, Куличкин Еримей Григорьевич, Григорьев Степан Игнатьевич уо.д.а. бааллара. Саатар, сурах истэизэбин диир мэлдьи убайын кэтэһэр буолара. Атын дьукаахтарбыт Афанасий Павлов ийэтэ Өлөксөөстүүн, Марфа уола Ильялыын, Артемий диир атаба суох инбэлиит, икки хараба суох Мотуожа, Кэтириис, Заровняевтар, Нестеревтар, Павловтар уо.д.а. Ити инбэлииттэри Күндүлтэн соботох хаалбыттарын аһынан, тыраахтарынан тизээн аҕалтаабыта. Сорох дьону оҕолоругар, сорохторун

инбэлииттэр дьизэлэригэр ыыппыта. Аны атын сиртэн кэлбит нууччалар: Лутай Иван, Дуся, Рахматуллин, Игорьдаах Валя бары эмиэ биһизэх оҕолор хайдах баган олохтооттун баччаанна диири өйдөөбөллүн. Ким да хомолто диири билбэккэ, үөрөкөтө сылдьарбыт. Аны өссө онно эбии олох араас очурадарыгар оҕустарбыт дьон хоһоһолон ааһаллара, ол дьону барыларын аһатан-сизтэн, уоскутан, утутан, билгиллэн санаатахха, олус да аһынматас, чаччы күн санаалаах эбиттэр биһиги дьоммут. "Киһини киһи эрэ быһыһыр, оннообор сут дьылга өлбөтөхпүт", - диир бэйэ-бэйэбэ көмөлөсүһэр хайаатар да наадатын билгитик өйдөппүттэрэ.

Аҕабыт биһир күн сынньаммакка, баара-суоҕа 55 сааһыгар күн сириттэн күрэммитэ. Хас биридди дэриэбинэбэ боотур дьон баар буолаллар. Олортон биридэстэрэ биһиги аҕабыт этэ. Кыра кыыс Хадаар уолугар эргэ тахсыбытыгар, Хадаар биһир боотура Иннокентий Андросов сыбаайабыа кэлэн олорон: "Мин Буорахтыын аймахтаһахпын олус баҕарар этим, ол туолла - бу дьол", - диибитэ элбэди туһулуур. Оччотооҕу кэм дьомо киһини майгытынан, үлэһитинэн сыаналыыр эбиттэрэ. Биһизэх холобур буолбут олохторо да ол ону көрдөрөр.

П.Г. Пинигин – Буорах кыһа
Александра ЕЛИСЕЕВА.

— ИНФОГРАФИКА —

Что приводит к обморожению и переохлаждению организма?

Тесная обувь

Мокрая одежда

Невысушенные волосы

Голод

Физическая усталость

Заболевания сосудов ног, приводящие к недостаточному кровообращению

Курение на морозе – это способствует сужению кровеносных сосудов и снижается кровоснабжение конечностей

Повышенная потливость ног

Употребление спиртного, которое снижает ощущение холода и не дает почувствовать, насколько вы замерзли

— ГОРОСКОП С 18 ЯНВАРЯ ПО 24 ЯНВАРЯ —

ОВЕН

В понедельник будьте осторожны. Под влиянием звезд Овны станут излишне открытыми и общительными, что может сыграть с ними злую шутку. Не стоит рассказывать самым сокровенное малознакомым людям, а также раскрывать посторонним чужие тайны.

Вам может показаться, что это овладение, но в действительности такое положение дел — результат вашей плодотворной работы. Пришло время вознаграждения за труды. Вы полны сил и энергии. В конце недели можно начать ремонт дома или заняться укреплением своего здоровья.

ТЕЛЕЦ

Эта неделя будет связана с кармическими задачами. Вы будете воспринимать мир иначе, чем раньше. Тельцы станут более романтичными. Однако есть вероятность неприятной встречи или знакомства. Звезды обещают, что Тельцам воздастся по заслугам. Решив сложные вопросы в середине недели, вы сможете справиться любыми запланированными делами.

В начале недели Львам сопутствует успех во всех начинаниях, касающихся будущего финансового благополучия. Не теряйте времени, действуйте! Удачно будут складываться материальные и семейные дела. Вы сможете преуспеть в бизнесе, вопросах недвижимости. В выходные посвятите время семье и реализации личных планов.

ЛЕВ

Девы будут заняты отработкой авансов, полученных в предыдущем периоде. В работе постарайтесь учитывать все рекомендации и пожелания руководства. Если результат вашей работы понравится начальству, велика вероятность увеличения дохода. Девы смогут правильно организовать рабочий процесс и быстро достичь поставленных целей.

ДЕВА

ВЕСЫ

В среду от Весов потребуется проявление деловых качеств и находчивости. Конец недели обещает представителям знака получение приятных известий, которые откроют впечатляющие перспективы в ближайшем будущем. Чтобы восстановить силы, отправляйтесь на прогулку, можно даже выехать за город.

СКОРПИОН

Во вторник звезды советуют Скорпионам встретиться с друзьями. Вас ждет отличная компания и увлекательное общение. Возможно, встреча будет незапланированной, но обмен мнениями, идеями и обсуждение планов придаст вам заряд новой энергии. Совершенствуйте профессиональные знания.

СТРЕЛЕЦ

В первой половине недели Стрельцы смогут получить дополнительный источник дохода, а сумма прибыли приятно порадует, так как окажется более существенной, чем ожидалось. Однако, не стоит тратить больше, чем это необходимо. Если проявите настойчивость, сможете быстро завершить начатые дела.

КОЗЕРОГ

Начало недели благоприятно для покупок, даже самых необычных и незапланированных. Ближе к середине недели удачными окажутся деловые мероприятия и встречи с друзьями. В выходные вы обретете новых друзей. Реализацию планов лучше перенести на более благоприятное время.

ВОДОЛЕЙ

С понедельника все внимание Водолеев будет посвящено решению семейных проблем. Мысли о работе отойдут на второй план. Такое стечение обстоятельств может стать причиной возникновения сложностей в профессиональной сфере, так как вы не сможете качественно выполнять свою работу.

РЫБЫ

В начале периода некоторые Рыбы почувствуют, как над ними сгущаются тучи. В среду возникнут проблемы финансового характера, которые повлияют на благосостояние Рыб. В личных отношениях тоже не все будет гладко, вы будете выяснять отношения с близким человеком, захотите получить от него дополнительные гарантии.

РАК

Удача буквально преследует Раков.

— КӨР-СЭРГЭЭ —

НБК SAHA

«Саха» НКХ ханаалын
Тохсунньу 18-24 күнүнээби бырагыраамата

НБК SAHA

Тохсунньу 18 күнэ Бэнидизинньик	09:30 - Саха сатаабата суох 6+ 10:00 - «Саха сирэ» информационнай бизири 12+ 10:15 - Якутск сегодня 12+ 11:00 - Дойдум дьоно 12+ 11:15 - Сээн сирэ 12+ 12:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 12:15 - Саха атынан Лондонна 12+ 12:45 - Актуальное интервью 12+ 13:00 - Бу Дьоруускай 6+ 13:30 - «Саха Сирэ- Якутия» информационная программа 12+ 14:00 - «Тэтим» радио 12+ 15:00 - Оркон ой 12+ 16:00 - «Саха сирэ» информационнай бизири 12+ 16:15 - Оркон ой 12+ 16:30 - Манчаары мокуордэрэ 12+ 17:15 - Тыыннаах дорбоон 12+ 18:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 18:15 - Ааспыт ааспат амтана 12+ 19:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - «Саха Сирэ-Якутия» инф. программа 12+ 21:00 - Саха атынан Лондонна 12+ 21:30 - Золотой фонд Туьулгэ тула 12+ 22:15 - Бастын клип 12+ 22:30 - Итоги дня 12+ 23:00 - Бу Дьоруускай 6+ 23:30 - Саха сатаабата суох 6+ 00:00 - Талбан 12+	6+ 10:00 - «Саха сирэ» информационнай бизири 12+ 10:15 - Якутск сегодня 12+ 11:00 - Дойдум дьоно 12+ 11:15 - Аал-луук мас 12+ 12:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 12:15 - Саха атынан Лондонна 12+ 12:45 - Актуальное интервью 12+ 13:00 - Бу Дьоруускай 6+ 13:30 - «Саха Сирэ-Якутия» инф. программа 12+ 14:00 - «Тэтим» радио 12+ 15:00 - Город с Аргуновым 12+ 16:00 - «Саха сирэ» информационнай бизири 12+ 16:15 - Куорчэх-шоу 12+ 17:00 - Дойдум дьоно 12+ 17:15 - Тыыннаах дорбоон 12+ 18:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 18:15 - Ааспыт ааспат амтана 12+ 19:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - «Саха Сирэ-Якутия» инф. программа 12+ 21:00 - Саха атынан Лондонна 12+ 21:30 - Аал-луук мас 12+ 22:15 - Бастын клип 12+ 22:30 - Итоги дня 12+ 23:00 - Бу Дьоруускай 6+ 23:30 - Саха сатаабата суох 6+ 00:00 - Талбан 12+	10:15 - Якутск сегодня 12+ 11:00 - Дойдум дьоно 12+ 11:15 - Арктик мода-шоу 12+ 12:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 12:15 - Саха атынан Лондонна 12+ 12:45 - Актуальное интервью 12+ 13:00 - Бу Дьоруускай 6+ 13:30 - «Саха Сирэ-Якутия» инф. программа 12+ 14:00 - «Тэтим» радио 12+ 15:00 - Уутээн кэпсээнэ 12+ 16:45 - Клевая рыбалка 12+ 17:15 - Тыыннаах дорбоон 12+ 18:00 - «Саха сирэ» информационнай бизири 12+ 18:15 - Ааспыт ааспат амтана 12+ 19:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - «Саха Сирэ- Якутия» информационная программа 12+ 21:00 - Саха атынан Лондонна 12+ 21:30 - Сээн сирэ 12+ 22:15 - Бастын клип 12+ 22:30 - Итоги дня 12+ 23:00 - Бу Дьоруускай 6+ 23:30 - Саха сатаабата суох 6+ 00:00 - Талбан 12+	информационная программа 12+ 12:15 - Саха атынан Лондонна 12+ 12:45 - Актуальное интервью 12+ 13:00 - Бу Дьоруускай 6+ 13:30 - «Саха Сирэ-Якутия» инф. программа 12+ 14:00 - «Тэтим» радио 12+ 15:00 - Кэрэ кэпсээн 12+ 16:00 - «Саха сирэ» информационнай бизири 12+ 16:15 - Кэрэ кэпсээн 12+ 16:30 - Геван 12+ 17:00 - Дойдум дьоно 12+ 17:15 - Тыыннаах дорбоон 12+ 18:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 18:15 - Айуу-ча! 12+ 19:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 19:15 - Оркон ой 12+ 20:30 - «Саха Сирэ-Якутия» инф. программа 12+ 21:00 - Куорчэх-шоу 12+ 21:45 - Бай 12+ 22:30 - Итоги дня 12+ 23:00 - Бу Дьоруускай 6+ 23:30 - Саха сатаабата суох 6+ 00:00 - Оркон ой 12+	Тохсунньу 23 күнэ субуота	06:00 - Бу Дьоруускай 6+ 07:00 - Сана кун 12+ 09:00 - Истин илдьит 6+ 09:45 - Кэрэ кэпсээн 12+ 11:00 - Саха сатаабата суох 6+ 12:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 12:15 - Одиh день с предпринимателем 12+ 12:45 - Асчыттар 12+ 13:30 - «Якутия» информационная программа 12+ 13:45 - Саха атынан Лондонна 12+ 15:45 - Сана дьыллаабы... 12+ 17:45 - Бастын клип 12+ 18:00 - «Якутия» инф. бизири 12+ 18:15 - Истин илдьит 6+ 19:00 - Моя Якутия 12+ 19:30 - Клевая рыбалка 12+ 20:00 - Урдэл 12+ 21:00 - «Якутия» информационнай бизири 12+ 21:15 - Уугаэн кэпсээнэ 12+ 21:45 - Кэпсээн 12+ 23:45 - Город с Аргуновым 12+ 00:45 - Бастын клип 12+	17:45 - Бастын клип 12+ 18:00 - «Якутия» инф. бизири 12+ 18:15 - Истин илдьит 6+ 19:00 - Комус туган 12+ 19:45 - Я люблю тебя, Якутск! 6+ 21:00 - «Якутия» инф. бизири 12+ 21:15 - Кэпсээн 6+ 23:15 - Кэрэ кэпсээн 12+ 00:30 - Комус туган 12+		
Тохсунньу 19 күнэ оптуорунньук	06:00 - Сана кун-Новый день 12+ 09:30 - Саха сатаабата суох 6+ 10:00 - «Саха сирэ» информационнай бизири 12+ 10:15 - Якутск сегодня 12+ 11:00 - Дойдум дьоно 12+ 11:15 - Бай 12+ 12:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 12:15 - Дойдум дьоно 12+ 12:45 - Бастын клип 12+ 13:00 - Бу Дьоруускай 6+ 13:30 - «Саха Сирэ- Якутия» информационная программа 12+ 14:00 - «Тэтим» радио 12+ 15:00 - Оркон ой 12+ 16:00 - «Саха сирэ» информационнай бизири 12+ 16:15 - Оркон ой 12+ 16:30 - Манчаары мокуордэрэ 12+ 17:15 - Тыыннаах дорбоон 12+ 18:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 18:15 - Ааспыт ааспат амтана 12+ 19:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - «Саха Сирэ-Якутия» инф. программа 12+ 21:00 - Саха атынан Лондонна 12+ 21:30 - Золотой фонд Туьулгэ тула 12+ 22:15 - Бастын клип 12+ 22:30 - Итоги дня 12+ 23:00 - Бу Дьоруускай 6+ 23:30 - Саха сатаабата суох 6+ 00:00 - Талбан 12+	Тохсунньу 20 күнэ сэрэдэ	06:00 - Сана кун-Новый день 12+ 09:30 - Саха сатаабата суох 6+ 10:00 - «Саха сирэ» информационнай бизири 12+ 10:15 - Якутск сегодня 12+ 11:00 - Дойдум дьоно 12+ 11:15 - Эл Иитэ 12+ 12:00 - «Якутия»	Тохсунньу 21 күнэ чэппиэр	06:00 - Сана кун-Новый день 12+ 09:30 - Саха сатаабата суох 6+ 10:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 10:15 - Якутск сегодня 12+ 11:00 - Дойдум дьоно 12+ 11:15 - Эл Иитэ 12+ 12:00 - «Якутия»	Тохсунньу 22 күнэ бэтинсэ	06:00 - Сана кун-Новый день 12+ 09:30 - Саха сатаабата суох 6+ 10:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+ 10:15 - Якутск сегодня 12+ 11:00 - Дойдум дьоно 12+ 11:15 - Эл Иитэ 12+ 12:00 - «Якутия»	Тохсунньу 24 күнэ баскыйынанна	06:00 - Бу Дьоруускай 6+ 07:30 - Асчыттар 6+ 08:15 - Парламентский вестник 12+ 08:30 - Саха итэбэлэ 12+ 09:00 - Истин илдьит 6+ 09:45 - Полярная звезда 6+ 10:30 - Детское время 6+ 11:00 - Саха сатаабата суох 6+ 12:00 - «Якутия» информационная программа 12+ 12:15 - Холод 12+ 12:45 - Асчыттар 12+ 13:30 - «Якутия» информационная программа 12+ 13:45 - Сана дьыллаабы... 12+ 14:45 - Бастын клип 12+ 15:00 - Город с Аргуновым 12+ 16:00 - Сана дьыллаабы... 12+ 18:00 - «Якутия» информационнай бизири 12+ 18:15 - Истин илдьит 6+ 19:00 - Моя Якутия 12+ 19:30 - Клевая рыбалка 12+ 20:00 - Урдэл 12+ 21:00 - «Якутия» информационнай бизири 12+ 21:15 - Уугаэн кэпсээнэ 12+ 21:45 - Кэпсээн 12+ 23:45 - Город с Аргуновым 12+ 00:45 - Бастын клип 12+

ЭБЭРДЭЛИИБИТ!

Тапталлаах кэргэмийн, абабытын, элэбитин, убайбытын, өр сылларга ыраах айан суолларынан үлэлээбит үлэ бэтэрээний Валентин Никитич Попов үбүлүүдээх 70 саасынан, сыралаах үлэи сыналанан, "СӨ автотранспортын Бочуоттаах үлэһит" аат илгэрлэбилитинэн, итиитик-истинник эбэрдэлиибит!

Эн тиир көлөнөн төрөөбүт улуускар уонна өрөстүбүлүкэ үгүс улуустарыгар күүсүн-уоххун харыстаабакка, таһаарылаахтык үлэлээбиккин кизн туттар ваттыбыт.

Баарабыт чэгиэн доруобуйаны, дьолу-соргуну! Биһиги барыбыт истин сыһыаныгар угуттанан, кырдьары, ыалдьары билиммэккэ, өссө да уһуннук, дьоллоохтук олороргоор дьин алыһыттын тиздэбит!

Эбэрдэни кытта кэргэниг, кыһыны, күтүөтүн, кийиитин, сизинэрин, быраатын Василий дьиз кэргэттэрэ.

Убаастабыллаах Василий Петрович Чичигинаровы – СӨ «Гражданский Килбиэн» бэлиэ хаһаайынын, Саха АССР үтүөлээх аэрономун, СӨ Тыва хаһаайдыстыбатын туйгурун, Чурапчы улуунун, Болугур уонна Соловьев нэһиликтэрин Бочуоттаах олохтообун Үбүлүүдээх 80 саасынан итиитик-истинник эбэрдэлиибит!

Талан ылбыт идэбинэн – аэрономунан, сир үлэтигэр сабаалаан, солхуоска дириктэринэн, Тыва хаһаайдыстыбатын управлениетын салайааччытынан, Хатылы нэһилиэгин баһылыгар тийбэ үүмүтүн. Ол үлэбэ дьаныардаахтын, эппизтинэстээхтин, ирдэбиллээхтин тунулуур. Тыва сирин ыарахан үлэтин экинэн-хаангынан билэн, уйгулаах олох туһугар өйгүн-санаабын, билигин, сатабылгын барытын олоххо киллэрэн, күн бүгүнгэ дьэри «Чурапчы» кэпэрэтиип туттаах үлэһитэ буолан үлэли сылдьаргынан, кизн туттабыт.

Василий Петрович, баарабыт Эйизэ саха алмааһыны кытаанах доруобуйаны, дьиз кэргэнгэр туруктаах олобу, оболоргут уонна сизинэргит ситиһиһэринэн, тапталларынан угуттанан, дьоллоохтук олорун!

Эбэрдэни кытта «Чурапчы» кэпэрэтиип Бырабылыанньата, салалтата, профкома.

Биһиги аймах кизн туттар күндү киһитин, абабытын, элэбитин, норуот маастарын, РФ үөрэбириитин туйгурун, Чурапчы улуунун "20-с үйэ бастын үлэһитэ" бэлиэ хаһаайынын, "Арасыыда профсоюзун 100 сыла" мэтээл хаһаайынын, Болтоно нэһилиэгин Бочуоттаах олохтообун Виктор Викторович Игнатевы кэрэ бэлиэ күнүгүнэн, 65 саасын туолбуккунан, сүһүөхтээх бэйэбит сүгүрүйдүн туран, итиитик-истинник эбэрдэлиибит!

Эн биһизэ сылаас сыһыангынан, сүбөҕүнэн-амагынан куруук өйөбүт, бизэ тирэх буолабын.

Тапталлаах киһибиһигэр саха алмааһыны чэгиэн доруобуйаны, дьоллоох уһун олобу баарабыт!

Эбэрдэни кытта кэргэниг, оболорун, кийиитэрин, күтүөттэрин, сизинэрин.

МАХТАНАБЫТ

Орто дойдуга чэгиэнник, этэнгэ опороттон ордук күндү суох. Ол эрэри очурдаах-очурдаах олох араас уустук тургутууга үгүс буоллаба.

Биһиги тапталлаах оҕобут, кыыспыт Клара Гурьевна эмискэ улаханлык ыалдьан, атырдыах ыйын бүтүүтэ улуустаабы киин баһыһаба, салгыы өрөспүүбүлүкэтээби Медицина киинигэр суһаллык эппэрээсийэлэнэ кирибитэ. Онуоха биһизэ, сааһырбыт дьонно, уустук, кыһалбалаах кэмнэрибитигэр өй-санаа өттүнэн көмө-тирэх буолбут, күннээби түбүктүтүгэр үгүс санааларынан көмөлөспүт дьоммутугар – кыыспыт биһигэ үлэлиир кэллээгэлэригэр Чурапчытаабы физкултуура уонна успуорт судаарыстыбаннай үнүстүүтүн кэлэктиибигэр, оскуолаба биһигэ үөрэммит доһотторугар, И.М. Павлов аатынан орто оскуола итиннэ "Кыталык" уһууаан кэлэктииптэригэр, "Мурун Тыйымпыйа" түөлбө олохтоохторугар уонна чугас аймахтарбытыгар, доһотторубуттар барба махталбытын тиздэбит! Сана үүмүт сылынан бука барыгытын эбэрдэлээн туран, чэгиэн доруобуйаны, этэнгэ буолууну, байылыат, нус-хас олобу баарабыт!

Билигин оҕобут түөрт ыйы быһа эмтэнэн, этэнгэ буолан табыста, салгыы доруобуйатын чөлүгэр түһэрэн эмтэнэ сылдьар. Сүрэҕин чопчулара – үс кырачаан оболоро, сизинэрибит ийэлэрин тула чопчуларан, үүнэр хас биһирдэи күнү үөрэ-көтө көрсөллөрүттэн уйадыа үөрэбит.

Мария Гурьевна, Клара Гурьевна Монастыревалар.

— ПРОКУРАТУРА ИИТИННЭРЭР —

Прокуратура ирдэбилинэн эппизтинэскэ тардылынна

2020 сыл сэттинньитигэр Чурапчы оройуонун прокуратурата үлэ кодексын ирдэбилин сөпкө толорууну бэрэбизкэлээтэ.

Санатан ыйдахха, РФ Үлэ кодексын 22 ыст. ирдэбилинэн, тарилтэ салайааччыта үлэһикэ хамнас толору уонна биризматигэр биэрэр эбэрдэлиибит.

Улууспут биһир нэһилиэгин дьаһалтата алтынньы ыйга 13 үлэһикэ хамнастарын сыл устата тобус үлэһикэ уолуоска харчытын хойутаан биэрбитэ быһаарыллына.

Оройуон прокуратурата сокуону кэһини туоратар сыалтан нэһилиэк баһылыгын аатыгар сокуону туоратыы туһунан суругу киллэрдэ, ону тэнэ Дойду административнай буруйдарын туһунан кодексин 5.27 ыст. 6 чааһ. көрүлгөр буруй булуллан, нэһилиэк дьаһалтатын утары административнай дьыаланы көбүттэ.

Сокуон кэһиллэрэ туоратылынылар, нэһилиэк дьаһалтата административнай эппизтинэскэ тардылынна.

Убаастабыллаах аабааччы, туора турума, сокуон уонна быраап кэһиитин утары тэнгэ үлэлэс – туустаах уорганнарга иһитиннэр.

Иван ЯДРЕЕВ,

Чурапчы улуунун прокурора, юстиция Аба сүбэһитэ.

БИЛДЭРИИ/ОБЪЯВЛЕНИЕ

Утерянный аттестат на имя Николая Леонидовича Адамова, выданный Чурапчинской гимназией им. С.К. Макарова в 16.06.2020г., № 01424005748823, считать недействительным.

— КЭРИЭСТЭБИЛ —

Күндү киһибиһит сырдык мөссүөнэ тыыннаах сылдыһаба...

Сун дурдабыт, халын хахабыт, тапталлаах кэргэниг абабыт, элэбит, Болугур нэһилиэгин Мындабаайы сэлиэннэтин олохтообо, үлэ бэтэрээни Ядрихинской Михаил Григорьевич ыараханлык ыалдьан, олохтон туораабыта бу дьыл тохсунньу 19 күнүгэр 40 хонуга туолар.

Биһиги абабыт 1947 с. тохсунньу 14 күнүгэр Чурапчы улуунун Одьулуун нэһилиэгэр Пелагея Дмитриевна, Григорий Михайлович Ядрихинскийдарга иккис оҕонун күн сирин көрбүтэ. 1955 с. абата репрессияга түбөһөн, иккис ыл Булун оройуонугар олоро сылдыһыттар. Онтон 1957 с.төттөрү Чурапчыга көһөн кэлэн, иккис кылаас кэмнэтинэн интернат-оскуола аһыллан, онно үөрэнэ кирибитэ. Оскуолаба үөрэнэр сылларыгар сытыы-хотуу, элбэх кэпсээннээх-ипсээннээх, үгүс доһоттордоох этэ. Билиитэ – көрүүтэ кизнэ, нууччалыы үчүгэйдик билэрэ, элбэх кинигэни ааҕара. Ол курдук, тигэх күннэригэр дьэри хаһыат-сурунаал сурутара, кинигэ мунньан ааҕара, кроссворд сканворд таайара.

1966 с.оскуоланы бүтэрэн, быстах үлэлэргэ үлэлээн-хамсаан, 1967 с.Кыһыл Армия кэжээтигэр ынгырыллан, Иркутский уобаласка "противовоздушные войска" чааһыгар сулууспалаан, ытык изжин толорон кэлбитэ. Сулууспалыы кэмигэр буочара үчүгэй уонна грамотнайбуолан, кодировщигынан, суруксутунан сылдыһыта, ефрейтор званилааба.

1971 с. Белоруссияга Минскэйдээби физкултуура үнүстүүтүн устудьуона буолан үөрбүтэ-көппүтэ, ол эрэри, хомойуох иһин, 1972 с.ийэтэ соһуччу олохтон баран, төһөннө кэлэргэ күһэллэбитэ.

1974с.ийэбитин Мария Гаврильевна кэрсөн, бэйэ-бэйэлэрин сөбүлэһэн, ити сыл от ыйын 4 күнүгэр уруу дьоро кизнэтин тэрийбиттэрэ. Түөрт оҕону төрөтөн, үгүс сизинэнэн, быр-бааччы 46 сыл олордулар. Үйэтин тухары тыаба мас кэрдээчинэн үлэлээбитэ. Дьыалабыай маһы кэрдэн, үгүс киһи дьыллэнэригэр көмөлөһөн, үгүс киһи махталын ылыан ылбыта. 70 сааһыгар дьэри оттук мастарын таһан, эмиз элбэх дьонно үтүөнү оморбута. Сайын аайы илимнээн сибийһэй балыгынан чугас дьонун күндүлүүрө, оболорун, сизинэрин кытта сир астыырын сөбүлүүрө. Бултуурун, булт туһунан ааҕарын туохтаабар да ордорор.

Ыарахан ыарыы буулаан, күндү киһибиһитин биһигиттэн былдыаан барда... Абабыт, элэбит барахсан сырдык мөссүөнэ өйбүтүгэр – сүрэхпитигэр ерүү тыыннаах сылдыһаба...

Кэргэнэ, оболоро, кийиитэ, күтүөттэрэ, сизинэрэ.

Тапталлаах ийэлэрэ, эбэлэрэ, үлэ бэтэрээни

МЕСТНИКОВА Мария Прокопьевна

уһун ыарахан ыарыытан олохтон туораабытынан, оболоругар, сизинэригэр, чугас дьонугар дириг кутурбаммытын тиздэбит.

Чурапчыттан чугас ыаллара.

Соловьев нэһилиэгин олохтообо

ПОВОВ Афанасий Афанасьевич

уһун ыарахан ыарыытан олохтон туораабытынан, оболоругар, үлэһипитигэр Лариса Афанасьевна Поговаба, чугас дьонугар дириг кутурбаммытын тиздэбит.

Чурапчытаабы бэтэринээринэй управление кэлэктиибэ, профкома.

Чурапчы улуунуттан төрүттээх Дьоккуускай куорат олохтообо, үлэ, тыыл, доруобуйа харыстабылын Бочуоттаах бэтэрээни, Хоту көһөрүллүү кыттыылааба, СӨ "Гражданский килбиэн", "СӨ Ытык кырдыабаһа" бэлиэ хаһаайына, өр сылларга доруобуйа харыстабылыгар үлэлээбит

ФЕДОРОВА Мария Афанасьевна

87 сааһыгар ыараханлык ыалдьан олохтон туораабытынан, тапталлаах кэргэнигэр Дмитрий Кононовичка, оболоругар, сизинэригэр уонна чугас аймахтарыгар дириг кутурбаммытын тиздэбит.

Чурапчы улуунун дьаһалтата, бэтэрээнэрин Сэбиэтэ.

Ген. дириктэр - Н.М. СТРУЧКОВА.
Кылааһынай эрдэктэр - Л.В. ГОРОХОВА.
Кылааһынай эрдэктэри сарбуйааччы - Е.Г. МАКАРИНСКАЯ.
Эппизтир сэмэргээр, сурук отдела - А.Н. ЗАХАРОВА.
Тыва хаһаайдыстыбата, экиннэһи отдела - А.М. СЛЕПЦОВ.
Кэспэрэтииптэр - С.А. ЖЕНДРИНСКИЙ, М.В. ПЕТРОВА.
Таннаагы - Л.К. ПОГОВА.
Бэжээтээки - Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.

Тэрийэн таһаараччылар: СӨ Бырабылыастыбата, Саха Өрөспүүбүлүтэтин "Саха-олот" Судаарыстыбаннай автономнай тарилтэтин "Сана олох" хаһыат эрдэктэрийтэ.
677000, Дьоккуускай к. Одроннээхтэ уул. 31, 124 кэб. тел./факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sakharesha@mail.ru
Российской Федерации Рекомендатор СӨ салалтатыгар 2020 с. бос ыйын 3 күнүгэр регистрацияламмыт нүмэрэ - ПИ №ТУ14-00569.

Эрдэктэрийтэ аадырыһа: 677000, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а".
Телефоннэрибит: эрдэктэр - 41-332, отделаар - 41-255, 41-358.
E-mail: sanaoloh@mail.ru, сайт: sanaoloh.ru, Instagram: @sanaoloh

Бэжээкэ санаа: №2 (11755)
Кэмэһи: 2 бүт. ливис
Ахсаана 1200, Хаһыат сыһыанна: 15

Хаһыат суруйар элэктэр санаа редакция мэдээлэлтэригэр аадырыһа сэл. тубулор бэжээтэс. Суруйар ылыһтар чатыһар кырдыабаһааһыгар эппизтииптэ аадырыһа бэжээтэс.

Хаһыат бэжээкэ бэриилэр графика: 16 ч 00 м. Бэжээкэ бэрилиннэ: 16 ч 00 м. "Саха-олот" автономнай тарилтэтин "Сана олох" хаһыат эрдэктэрийтэгар 14.01.2021 с. өрөһө бэжээтээнэ. Телеграфия аадырыһа: 677000, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а". Индекс: ПИ964. Хаһыат нэһилээтэ иһитэ: олутурунньука уонна бэтиһиһэ таһар.